

อนุสรณ์

คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร

๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๒

สำนวนไทย

สำนวนไทย



อนุสรณ์

คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร

๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๒

สำนวนไทย

พิมพ์ที่ : หจก.ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์
๔๔/๑๓๒ ซ.กำนันแม้น ๓๖ ถ.กำนันแม้น บางขุนเทียน จอมทอง กทม ๑๐๑๕๐
โทร.๐๒-๘๐๒-๐๓๗๙, ๐๘๑-๕๖๖-๒๕๔๐ แฟกซ์.๐๒-๘๐๒-๐๓๗๘

คำปรารภ

สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพ **คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร (เป็นกรณีพิเศษ)** ในวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ เมรุวัดดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ หาที่สุดมิได้ แก่**คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร** และบุตร-ธิดาทุกคน

นับแต่เมื่อ**คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร** ถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา ณ บ้านเลขที่ ๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าไม้ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร **เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลาประมาณ ๑๔.๓๐ น.** ข้าพเจ้าและพี่-น้องทุกคน ได้พร้อมใจกันจัดงานบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพคุณแม่ที่บ้าน เริ่มแต่คืนวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒ จนถึงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒ เป็นเวลา ๑๐๐ วัน ได้มีพระมหาเถระ พระสังฆาธิการ เพื่อนสหธรรมิก ญาติมิตร และท่านที่เคารพนับถือจำนวนมาก เดินทางไปร่วมแสดงความอาลัย โดยได้นำพวงหรีด ผ้าไตร เครื่องใช้ต่างๆ ไปร่วมในงานด้วย จนครบ ๗ วัน เมื่อบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (๗ วัน) แล้ว มีการสวดพระอภิธรรมทุกๆ คืนวันพระขึ้น-แรม ๘ ค่ำ จนถึง ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน จึงพักการสวดพระอภิธรรม เพื่อรอ

รับการพระราชทานเพลิงศพต่อไป ข้าพเจ้าและพี่น้องทุกคนต้องขอขอบพระคุณ และขอบใจ อนุโมทนา ในน้ำใจไมตรีของทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ในการบำเพ็ญกุศล**พระราชทานเพลิงศพคุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร (เป็นกรณีพิเศษ)** ครั้งนี้ ข้าพเจ้าและพี่น้องทุกคนต้องน้อมรับหนี้บุญคุณของพระมหาเถระ เพื่อนสหธรรมิก และท่านที่เคารพนับถือ ที่มีมิตรจิตมิตรใจช่วยกันจัดช่วยกันทำให้งานเกิดความเรียบร้อยทุกภาคส่วน อนึ่ง ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือสำนวนไทย พร้อมภาพประกอบ และสำนวนไทย เรียงตามลำดับอักษร ซึ่งข้าพเจ้าได้รวบรวมและจัดพิมพ์ไปครั้งหนึ่ง ในงานทำบุญอายุวัฒนมงคล ๙๐ ปี ของคุณแม่กิมล้วน (๒๕๕๗) เป็นหนังสือที่อ่านได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพื่อถวายพระสงฆ์-สามเณร และเป็นของชำร่วย แก่ผู้ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ ครั้งนี้ด้วย

บุญกุศลที่ข้าพเจ้า และพี่น้องทุกคน ได้พร้อมกันบำเพ็ญให้เป็นไปด้วยดีแล้ว ขออุทิศแด่**คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร** ให้ได้รับความสุขเกษมสำราญ ในสัมปรายภพยิ่งๆ ขึ้นไป และขอทุกท่านผู้มีน้ำใจไมตรีต่อข้าพเจ้า จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญกุศลครั้งนี้ โดยทั่วกัน

พระพรหมกวี (พงศ์สันต์ ธมฺมเสฏฺโฐ ป.ธ.๙)
เจ้าอาวาสวัดกัลยาณมิตร
ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะภาค ๑๓



คุณแม่กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร
(อายุ ๙๕ ปี)

เล่าเรื่องแม่ให้ฟัง

โดย พ.ว.ธ.

๏ ชาติภูมิ

คุณแม่ กิมล้วน วงศ์พรนิมิตร อายุ ๙๐ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด สัปตศก จ.ศ. ๑๒๖๘ ร.ศ.๑๔๓ ค.ศ.๑๙๒๔ ณ บ้านตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นบุตรีคนที่ ๔ (ในจำนวนพี่น้อง ๗ คน) ของ นายเพ้ง แซ่เตียว (ชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่) และนางมั่น นพคุณ (ชาวรามัญ ตำบลอำแพง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร)

๏ วัยเยาว์

ต่อมาครอบครัวของคุณแม่ย้ายมาอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ใต้วัดดอนไก่ดี ลงมา ตำบลบางยาง อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร และได้เข้าเรียนหนังสือไทยที่โรงเรียนวัดดอนไก่ดี ซึ่งใช้ศาลาการเปรียญไม้เป็นที่เรียนหนังสือของเด็กๆ ในสมัยนั้น คุณแม่เล่าว่า เพื่อนนักเรียนที่เรียนมาพร้อมกัน แล้วต่อมาประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างมั่นคง คือ คุณกำพล วัชรพล เจ้าของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ในปัจจุบัน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ริมคลองภาษีเจริญ หลังวัดดอนไก่ดี เมื่อคุณแม่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้วไม่ได้เรียนต่อ ออกมาช่วยบิดามารดาทำนา ทำสวน และค้าขายบ้าง จนอายุประมาณ ๑๖-๑๗ ปี

๏ ชีวิตการครองเรือน

ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๕-๘๖ คุณแม่ได้สมรสกับคุณพ่อวงษ์

วงศ์พรนิมิตร บุตรชายคนเดียวของนายฮะ (เชื้อสายจีนในประเทศไทย) และนางแตงกวย (ชาวตำบลบางช้าง จังหวัดสมุทรสงคราม) ซึ่งคุณพ่อมีเคหสถานอยู่คนละฝั่งแม่น้ำท่าจีน แต่อยู่ในท้องที่ตำบลท่าไม้ คุณแม่แต่งงานแล้วถึง ๓ ปีเศษ ก็หามีบุตรสืบสกุลกันไม่ คุณแม่เล่าว่า วันหนึ่งคุณยายเปาะ เฮี้ยนชาศรี ชาวละแวกบ้านนั้น แนะนำให้คุณแม่ไปอธิษฐานขอลูกกับหลวงพ่อโต หรือหลวงพ่อซำปอกง วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพฯ (ในสมัยนั้นอำเภอกระทุ่มแบน รวมเข้ากับจังหวัดธนบุรี) ซึ่งเป็นที่ร่ำลือว่าหลวงพ่อโตศักดิ์สิทธิ์ หากใครมาอธิษฐานขอลูก จะได้สมปรารถนา คุณแม่กับพี่สาว (น.ส.กั๊ก) ของท่าน จึงเดินทางไปที่วัดกัลยาณมิตร โดยแจวเรือจากบ้านเข้าคลองภาษีเจริญ ที่อำเภอกระทุ่มแบน มาออกคลองบางกอกใหญ่ (คนเก่าๆ มักเรียกคลองบางหลวง) จนถึงวัดกัลยาณมิตร หรือวัดซำปอกง คุณแม่เล่าว่า ด้านหน้าวัดริมแม่น้ำเจ้าพระยา รกรุงรังมาก ถนนหนทางจากท่าน้ำไปยังวิหารหลวงพ่อโตก็ไม่สะดวก เฉอะแฉะ ภายในวิหารก็มีการจุดธูป–เทียนกันตามอัธยาศัย คุณแม่ยังจำสภาพวัดกัลยาณ์ในอดีตได้หลายจุด คุณแม่ได้อธิษฐานขอลูกกับหลวงพ่อโต ซำปอกง แต่มิได้ระบุว่ากี่คน หรือลูกชายลูกหญิง ด้วยอภินิหารที่มีจริง ปรากฏว่าหลวงพ่อโต ซำปอกง ประทานพรให้คุณแม่มีลูกถึง ๑๐ คน (ปัจจุบันเหลือ ๙ คน) น่าอัศจรรย์แท้

๑ การบริหารครอบครัว

โดยที่คุณแม่ เป็นคนที่มีความอดทน ขยันขันแข็ง ไม่เกี่ยงงาน ทำงานทุกอย่างไม่แพ้ผู้ชายด้วยเหตุว่ามีลูกหลายคน จึงต้องหนักเอาเบาสู้ ทำทั้งนา ทั้งสวน บางครั้งค้าขาย บางครั้งรับจ้าง ทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อครอบครัวนั่นเอง คุณแม่ให้ลูกทุกคนมีการศึกษาเท่าที่เศรษฐกิจในครอบครัวจะอำนวย ประกอบกับการศึกษาในท้องถิ่นนั้น ก็ยังไม่เจริญเช่นปัจจุบัน คุณแม่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นอุปนิสัยมาแต่กำเนิด ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน หรืออยู่กับใคร จะได้รับความไว้วางใจ ไม่มีพิษมีภัยกับใคร เป็นเหตุให้คุณแม่ไม่มีศัตรูเลยในชีวิตก็ว่าได้ สิ่งหนึ่งที่ครอบครัวเราภาคภูมิใจ

จนกระทั่งปัจจุบันก็คือ ตระกูลของเราไม่เคยเป็นหนี้เป็นสินใคร ถึงจะไม่ร่ำรวย แต่ก็มีกินมีใช้กันมาแต่น้อยคุ้มใหญ่ คุณพ่อวงษ์ (ถึงแก่กรรม เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖) ก็มีอุปนิสัยเช่นเดียวกับคุณแม่ แต่ไม่ช่างเจรจา คุณแม่จึงเป็นเหมือนช้างเท้าหน้า เป็นหลักชัยของครอบครัวมาโดยตลอด สิ่งที่ลูกๆ ทุกคนพบเห็นในตัวของคุณแม่ อาจสรุปได้ว่า อันธรรมดาพ่อแม่นั้น **เหนื่อยไม่พัก รักไม่ลวง ห่วงไม่หาย จ่ายไม่คิด และผิดไม่แค้น** สมกับเป็นพระพรหม พระอรหันต์ ประจำบ้านแท้

๑ สิ่งที่คุณแม่ภาคภูมิใจ

๑. คุณแม่ ได้ทำหน้าที่ลูกที่ดีของพ่อเพ้ง แม่มั่น จนท่านทั้งสองล่วงลับไป ไม่เคยทำให้ท่านผิดหวัง

๒. คุณแม่ ได้ทำหน้าที่ภรรยาที่แสนดีของคุณพ่อวงษ์ วงศ์พรนิมิตร นับแต่อยู่กินกันมายาวนานถึง ๕๒ ปีเศษ คุณพ่อวงษ์ จึงจากไปก่อน

๓. คุณแม่ ได้ทำหน้าที่แม่ที่แสนดีของลูกๆ ทุกคน ไม่เคยสอนหรือสนับสนุนให้ลูกๆ ประพฤติชั่วเสียหายแต่ประการใด คุณแม่จัดการให้ลูกชายทั้ง ๘ คน ได้บวชเรียนในพระศาสนาตามประเพณีนิยมทุกคน และ ๑ ใน ๘ คนนั้น ยังได้บวชเรียนจนสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค (ขณะเป็นสามเณร) และยังอยู่รับใช้พระศาสนา จนเป็นเจ้าอาวาสด้วยซ้ำ แล้วก็มิได้เป็นเจ้าอาวาสวัดที่ไหน หากแต่เป็นเจ้าอาวาสวัดกัลยาณมิตร หรือวัดหลวงพ่อโต ซำปอกง ซึ่งเมื่อประมาณ ๗๒ ปีที่แล้ว คุณแม่เคยแจวเรือจากบ้านไปขอลูกนั่นเอง จะว่าฟ้าลิขิตหรืออย่างไรก็สุดจะคาดเดา ส่วนลูกสาวของคุณแม่ ๒ คน ก็จัดให้มีคู่ครองสมฐานะ มีครอบครัวที่มั่นคงในปัจจุบัน

๔. คุณแม่ ได้ทำหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด โดยเฉพาะในเรื่องการทำบุญสุนทาน ตรุษ สารท สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา หรืองานบุญอื่นใด คุณแม่ไม่เคยปฏิเสธ พูดได้เต็มปากเต็มคำว่า คุณแม่

ทำบาปน้อย ทั้งในส่วนกายกรรม วจีกรรม หรือมโนกรรม ลูกๆ ทุกคนภาคภูมิใจเหลือเกิน

๏ ข้อสังเกตที่พบในตัวคุณแม่

๑. อารมณ์ คุณแม่เป็นคนมีอารมณ์เดียว คือ อารมณ์ดี ทั้งที่มีลูกหลาน เหลน มากมาย คุณแม่ประคองอารมณ์ให้แจ่มใสตลอดเวลา ในชีวิตที่ข้าพเจ้าเกิดมา (๕๙ ปี) ยังไม่เคยเห็นคุณแม่เกรี้ยวกราด หรือนั่งระทมทุกข์เลย แม้แต่ครั้งเดียว ใครต่อใครที่พบคุณแม่ จะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าคุณแม่อารมณ์ดีแท้ๆ

๒. อาหาร ตามปกติ คุณแม่เป็นคนทานอาหารน้อย (คงจะพอกับความต้องการของท่าน) และไม่ทานจุกจิก ทานเป็นเวลา เข้าตำราที่ว่ากินน้อยตายยาก กินมากตายไว ล่ะกระมัง คุณแม่พูดเสมอว่าโรคภัยไข้เจ็บมักเข้าทางปาก (อาหารการกิน) ส่วนความชั่วร้ายต่างๆ มักออกจากปาก ดังนั้น จึงต้องระวังปากไว้ให้ดี

๓. อากัปกิริยา คุณแม่ไม่ค่อยอยู่นิ่ง ในแต่ละวัน หากไม่นอนพักผ่อน ก็มักจะทำโน่นทำนี่ ทั้งๆ ที่อายุเข้า ๙๐ ปีแล้ว คุณแม่บอกว่า ร่างกายต้องเคลื่อนไหว จึงจะแข็งแรง ส่วนจิตใจต้องนิ่ง จึงจะแข็งแรง ที่สำคัญคือ คุณแม่ไม่นิยมไหว้วานใคร มักจะทำเอง ต้องการสิ่งใด มักจะเดินไปทำไปหยิบเอง ทั้งที่มีลูกหลานอยู่ใกล้ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณแม่เป็นคนขยันมาแต่เยาว์นั่นเอง

๔. สัญญา (ความจำ) คุณแม่มีความจำเป็นเลิศจริงๆ จำเหตุการณ์ที่ผ่านมาในชีวิต ทั้งดีใจ เสียใจ สมหวัง ผิดหวัง สุข ทุกข์ ได้เกือบทุกระยะ ไม่ว่าจะถามเรื่องอะไร คุณแม่เล่าได้เป็นช่องเป็นฉากทีเดียว คุณแม่เป็นคนที่น่าทึ่งจริงๆ

ในโอกาสที่คุณแม่มีอายุครบ ๙๐ ปี วันที่ ๒๙ มิถุนายน ศกนี้ ขอให้ลูกๆ ของคุณแม่ทุกคนได้หลับตาลงชั่วขณะ แล้วนึกย้อนดูภูมิหลังของแต่ละคนเท่าที่สามารถนึกย้อนกลับไปได้ ในที่สุดจะพบว่า

ใครหนอ รักเรา เท่าชีวี   ใครหนอปรานีไม่มีเสื่อมคลาย

ใครหนอ รักเรา ใช่เพียงรูปกาย   รักเขาไม่หน่าย มิคิดทำลาย ใครหนา

ใครหนอ รักเรา เท่าทรวงใน   ใครหนอ เอาใจปลอบเราเรื่อยมา

ใครหนอ รักเรา ดังดวงแก้วตา   รักเขากว้างกว่า พื้นพสุธา นภากาศ

จะเอาโลก มาทำปากกา   จะเอานภา มาแทนกระดาษ

เอาน้ำหมด มหาสมุทร แทนหมึกวาด   ประกาศพระคุณไม่พอ

ใครหนอ รักเรา เท่าชีวัน   ใครหนอ ใครกันให้เราขี่คอ

ใครหนอ ชักชวนดูหนังสี่จอ   รู้แล้วละก็ อย่ามัวรั้งรอ ทดแทนบุญคุณ ฯ

คุณพ่อ - คุณแม่

สารบัญ

ภาค ๑ สำนวนไทย

ภาค ๒ เรียงตามลำดับตัวอักษร

สำนวนไทย

ความหมาย

สำนวน คือ "โวหาร ถ้อยคำที่เป็นข้อความพิเศษ คือ มีชั้นเชิงของความหมายให้ขบคิด" [๑]

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่มิได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษร หรือแปลตามรากศัพท์ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คือ เป็นชั้นเชิงชวนให้คิด ซึ่งอาจเป็นไปในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และอื่น ๆ ซึ่งล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยอย่างเด่นชัด

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำในภาษาไทยที่ใช้ในการพูดจาสื่อสารกัน โดยมีความหมายเป็นนัย ไม่แปลความหมายของคำตรงตัว มักจะแปลความหมายในเชิงอุปมาเปรียบเทียบ

สำนวน คือ หมู่คำที่ไพเราะคมคาย เป็นคำพูดสั้น ๆ แต่มีความหมายกว้างขวางลึกซึ้งชวนให้คิด เป็นถ้อยคำที่เรียบเรียง, โวหาร, บางที่ใช้คำว่าสำนวนโวหาร, เป็นถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์แต่ใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง การแสดงถ้อยคำออกมาจะเป็นข้อความพิเศษเฉพาะของแต่ละภาษา แต่ทุกถ้อยคำก็ไพเราะ

---

[๑] *ประภาศรี สีหอำไพ, วัฒนธรรมทางภาษา พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘๕.*

ความสำคัญของสำนวนไทย

สำนวนเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งของภาษาไทย เพราะเป็นคำพูดที่กลั่นกรองขึ้น เพื่อความสละสลวยของภาษาเป็นถ้อยคำที่คมคายกว่าคำพูดธรรมดา เป็นคำพูดที่รวมใจความยาว ๆให้สั้นลง ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจง่าย ๆ ฉะนั้นการศึกษาถ้อยคำประเภทนี้ไว้ เพื่อใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่จะพูดจึงมีความจำเป็น

มูลเหตุที่ทำให้เกิดสำนวนไทย

๑) เกิดจากธรรมชาติ เช่น ตื่นแต่ไก่โห่ น้ำซึมบ่อทราย ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น ปลาหมอตายเพราะปาก แมลงเม่าบินเข้ากองไฟ เป็นต้น

๒) เกิดจากการกระทำ เช่น แกว่งเท้าหาเสี้ยน ปลูกเรือนคร่อมตอ พายเรือคนละที ชุบมือเปิบ ปากว่ามือถึง ปิดทองหลังพระ เป็นต้น

๓) เกิดจากศาสนา เช่น ขนทรายเข้าวัด ตักบาตรถามพระ ทำคุณบูชาโทษ คว่ำบาตร ผ้าเหลืองร้อน แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร เป็นต้น

๔) เกิดจาก นิยาย นิทาน ตำนาน และ พงศาวดาร เช่น ลูกทรพี ปากพระร่วง กบเลือกนาย กระต่ายตื่นตูม เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ชักแม่น้ำทั้งห้า กิ้งก่าได้ทอง เป็นต้น

๕) เกิดจากแบบแผนประเพณีและความเชื่อ เช่น ผีซ้ำด้ำพลอย กงกำกงเกวียน กระดูกร้องได้ กรรมตามทัน คนตายขายคนเป็น เป็นต้น

๖) เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกกระไดพลอยโจน ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ดับไฟต้นลม เป็นต้น

๗) เกิดจากการละเล่นหรือกีฬา เช่น รุกฆาต ไม่ดูตาม้าตาเรือ เข้าตาจน ไก่รองบ่อน เป็นต้น

๘) เกิดจากความประพฤติ เช่น หาเช้ากินค่ำ กินข้าวร้อนนอนตื่นสาย ตำข้าวสารกรอกหม้อ ขี้เกียจสันหลังยาว เป็นต้น

๙) เกิดจากอวัยวะ เช่น เส้นใหญ่ ตาเหลือง ตีนแมว ปากบอน ตีนเท่าฝาหอย หัวหกก้นขวิด เป็นต้น

คุณค่าของสำนวนไทย

๑. เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนและชี้แนะให้เป็นคนดี

- ในด้านความรัก : คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย, น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า

- ในด้านการศึกษาอบรม : ฝนทั่งให้เป็นเข็ม, สิบรู้ไม่เท่าชำนาญ

- ในด้านการพูดจา : พูดดีเป็นศรีแก่ตัว พูดชั่วอัปราชัย, พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

๒. สำนวนไทยช่วยสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อในสังคมไทย

- ความเคารพนอบน้อมผู้ใหญ่ เช่น เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด
- ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรม เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ความเชื่อเกี่ยวกับการปกครอง เช่น บ้านเมืองมีขื่อมีแป
- ความเชื่อเกี่ยวกับเกียรติยศชื่อเสียง เช่น ชาติเสือต้องไว้ลาย ชาติชายต้องไว้ชื่อ

๓. สะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นอยู่

- เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการครองชีพ เช่น เสียน้อยเสียยากเสียมากเสียง่าย

- เกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น น้ำขึ้นให้รีบตัก

๔. ชี้ให้เห็นว่าคนไทยรักธรรมชาติ

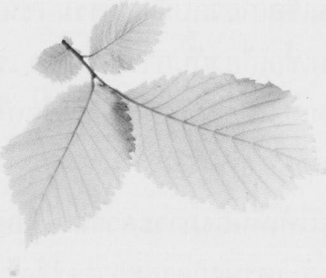
ธรรมชาติกับการดำรงชีวิตของคนไทยเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก จึงได้นำเอาลักษณะธรรมชาติของสัตว์ ต้นไม้ ฯลฯ มาตั้งเป็นสุภาษิต คำพังเพย และสำนวนต่าง ๆ

๕. ใช้ภาษาได้ถูกต้อง

การศึกษาสำนวนต่าง ๆ ช่วยทำให้เราใช้ภาษาได้ถูกต้องและสละสลวย ไม่ต้องใช้คำพูดที่เยิ่นเย้อยืดยาว แต่สามารถเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านได้มาก นอกจากนั้นการศึกษาสุภาษิต คำพังเพย และสำนวนของภาคต่าง ๆ ทำให้เราได้เรียนรู้ภาษาถิ่นไปด้วยในตัว

๖. ช่วยสืบทอดวัฒนธรรม

การเรียนรู้เรื่องสุภาษิต คำพังเพย และสำนวนต่าง ๆ เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของชาติเอาไว้มิให้สูญหาย และเกิดความภูมิใจในความเป็นไทย



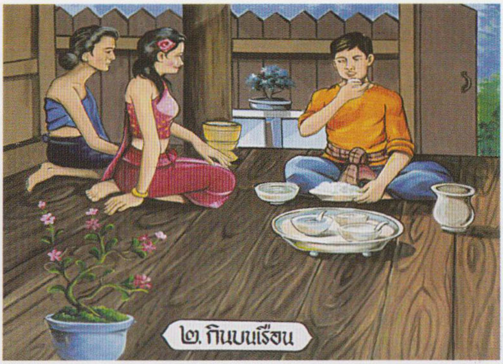
ภาค ๑
สำนวนไทย



๑. กบเลือกนาย

ความหมาย : คนที่ต้องการเปลี่ยนผู้บังคับบัญชาอยู่เรื่อย ๆ

ความเป็นมา : สำนวน "กบเลือกนาย" มาจากนิทานที่เล่ากันว่า มีกบฝูงหนึ่งอยากจะได้นายมาปกครองพวกตน จึงร้องขอให้เทวดาช่วย เทวดาก็โยนขอนไม้ลงมาให้ท่อนหนึ่งให้เป็นนาย พวกกบก็พากันขึ้นไปอยู่บนขอนไม้ อยู่ ๆ ไปก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น พวกกบรู้สึกเบื่อ จึงร้องขอเทวดาให้ส่งนายมาใหม่ เทวดาจึงส่งนกกระสาลงมาให้ ผลปรากฏว่า นกกระสาจับกบกินหมด สำนวน "กบเลือกนาย" จึงหมายความถึงคนที่ชอบเปลี่ยนนาย หรือ ผู้บังคับบัญชาอยู่เรื่อย ๆ

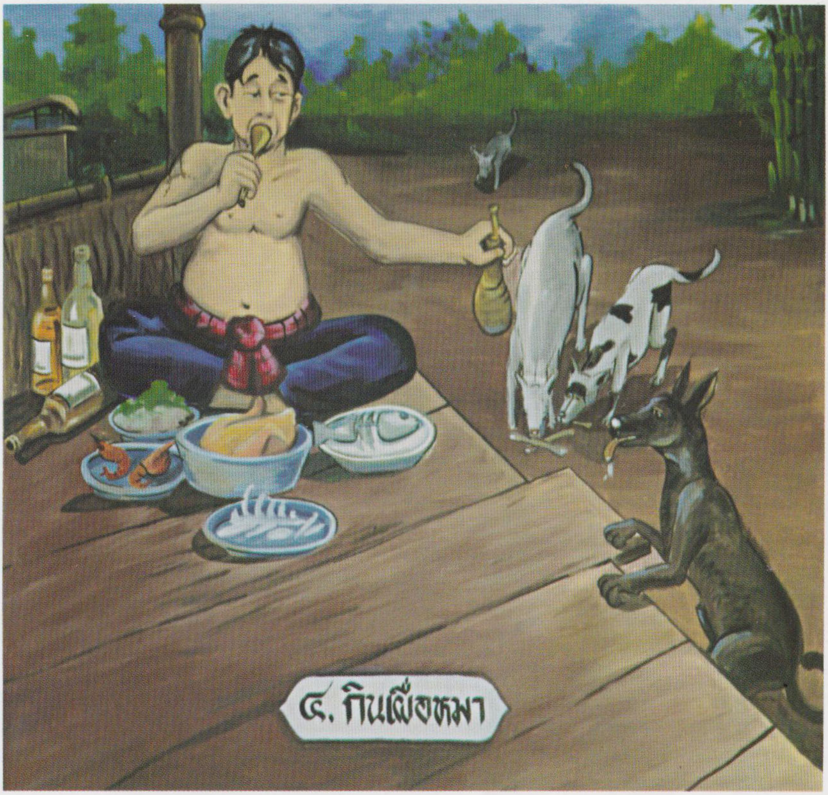




๒.– ๓. กินบนเรือน ขี้รดบนหลังคา

ความหมาย : คนที่เนรคุณคนเปรียบได้กับคนที่อาศัยพักพิงบ้านเขาอยู่แล้ว ทำให้เจ้าของบ้านที่ให้อาศัยต้องเดือดร้อน

ความเป็นมา : สำนวนนี้ คนโบราณหมายเอาลักษณะของแมวที่ไม่ดี คือกินแล้วไม่ขี้บนพื้นดิน กลับขึ้นไปขี้บนหลังคาให้เป็นที่สกปรกเลอะเทอะเพราะคนสมัยก่อนต้องการให้หลังคาสะอาดเพื่อรองน้ำฝนไว้กินจึงเอาพฤติกรรมที่ไม่ดีของแมวนี้ มาเปรียบเทียบกับคนชั่วที่ไม่รู้จักบุญคุณคน.



๔. กินเผื่อหมา

ความหมาย : กินตามความอยากของตัว กินด้วยอาการตะกละตะกราม มูมมาม ไม่รู้จักประมาณแห่งท้องของตน จนในที่สุดก็อาเจียนออกมาให้หมากิน จึงเรียกคนที่กินจนอาเจียนนี้ว่า กินเผื่อหมา



๕. กำปั้นทุบดิน

ความหมาย : การตอบคำถามแบบขอไปที ให้พ้น ๆ ตัว มักใช้เป็นคำพูดในเชิงประชดผู้ที่ตอบคำถามใด ๆ โดยไม่คำนึงว่าตรงประเด็นที่ผู้ถามต้องการหรือไม่ เพียงแต่ได้ชื่อว่าถูกอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น เช่น ถามว่า “คุณคนนั้นเป็นใคร?” ก็ตอบว่า “เป็นคน” แทนที่จะตอบให้เจาะจงลงไปว่า “เป็นแพทย์ หรือเป็นครู” เป็นต้น



๖. ขว้างงูไม่พ้นคอ

ความหมาย : การปัดเรื่องร้ายออกไปไม่พ้นตัว ใช้ในกรณี เมื่อมีภาระหรือมีเรื่องเดือดร้อนเกิดขึ้นแก่ตนเอง แล้วไม่สามารถจะแก้ไขให้ลุล่วงเสร็จสิ้นไปได้ สุดท้ายภาระหรือเรื่องนั้นได้ย้อนกลับมาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองอีก โบราณท่านจึงเปรียบกับการขว้างงูออกไปด้วยหมายจะให้พ้นตัว แต่ยังถูกงูรัดคอไว้ ทำให้ขว้างไปไม่พ้น ในที่สุดงูก็ตวัดมาฉกกัดเกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้



๗. จับปูใส่กระด้ง

ความหมาย : การพยายามให้เด็กที่ซนโดยปกติ ให้อยู่ในอาการสงบนิ่งเรียบร้อย ย่อมทำได้ยาก เปรียบเหมือนการพยายามจับปูใส่ในกระด้ง ซึ่งไม่สามารถจะทำได้สำเร็จ เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว ปูมักจะไม่อยู่นิ่ง เมื่อจับไปวางตรงไหน มันก็พยายามจะไต่ไปไต่มาเพื่อจะหาทางออก หรือคิดแต่จะหนีไปถ่ายเดียวเท่านั้น



๘. จับเสือมือเปล่า

ความหมาย : การเสี่ยงแสวงหาประโยชน์โดยไม่ต้องลงทุน โบราณเปรียบด้วยการจับเสือซึ่งเป็นสัตว์ดุร้าย ในการจับเสือให้ได้จะต้องมีเครื่องมือพร้อม ถึงกระนั้นก็ยังจับได้ไม่ง่ายนัก ดังนั้น คนที่จับเสือมือเปล่าได้ จึงถือว่าเป็นคนที่เก่งและฉลาด คนที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงแต่สามารถได้ผลประโยชน์เต็มที่ จึงเรียกว่า จับเสือด้วยมือเปล่า



๙. จับได้คาหนังคาเขา

ความหมาย : การจับผู้ที่กระทำความผิดได้ในขณะที่กำลังลงมือกระทำอยู่ทีเดียว พร้อมด้วยพยานหลักฐาน ไม่มีทางจะแก้ตัวเป็นอย่างอื่นไปได้

ความเป็นมา : บางแห่งกล่าวว่าสำนวน "คาหนังคาเขา" อาจจะมาจาก "คาหลังคาเขา" ซึ่งมีที่มาจากการลักขโมยควาย แล้วเจ้าของจับได้ทันที ในขณะที่โจรกำลังขี่อยู่บนหลังควายนั่นเอง การที่สำนวนนี้เพี้ยนมาเป็น "คาหนังคาเขา" จึงต้องตีความว่า จับได้ในขณะแล่เนื้อเถือหนังกันอยู่พอดี ใจความก็เป็นอย่างเดียวกัน



๑๐. จับงูข้างหาง

ความหมาย : การทำอะไรด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจเกิดอันตรายได้ โบราณจึงเปรียบด้วยวิธีการจับงู หากจับด้วยความไม่รู้ ไปจับหางงูเพราะเห็นว่า อยู่ห่างจากปาก และเขี้ยวพิษของงู คิดว่าปลอดภัยดีแล้ว แต่ในที่สุดอาจถูกงูแว้งกลับมาฉกกัดถึงตายได้



๑๑. จับแพะชนแกะ

ความหมาย : การทำอะไรที่ขาดความเรียบร้อยไม่เป็นไปตามแบบแผน คือเอาทางโน้นมาใช้ทางนี้ เอาทางนี้ไปแทนทางโน้น สับสนวุ่นวายไปหมดหรือทำให้ไม่ประสานกันหรือไม่ต่อเนื่องกัน เหมือนกับการเอาแพะมาชนกับแกะ เพราะแกะกับแพะเป็นสัตว์ต่างพันธุ์หรือต่างชนิดกัน และไม่เคยปรากฏว่าแพะกับแกะจะมีผู้เคยเอามาชนกันมาก่อน.



๑๒. จับปลาสองมือ

ความหมาย : คนที่มุ่งหวังอยากจะได้ทีเดียวพร้อม ๆ กันสองอย่าง โดยไม่คำนึงว่าตนเองมีความสามารถที่จะทำได้หรือไม่ เปรียบได้กับการจับปลา หากจับปลาตัวเดียวด้วยมือทั้งสองข้าง ย่อมมั่นคงกว่าการจับปลามือละตัว หรือจับปลาสองมือ ในที่สุดปลาก็จะดิ้นหลุดมือตกน้ำไปหมด สำนวนนี้ส่วนใหญ่ใช้ในกรณีที่ผู้ชายคิดจะมีภรรยาทีเดียวสองคน โดยวิธีเกี้ยวผู้หญิงสองคนในเวลาเดียวกัน



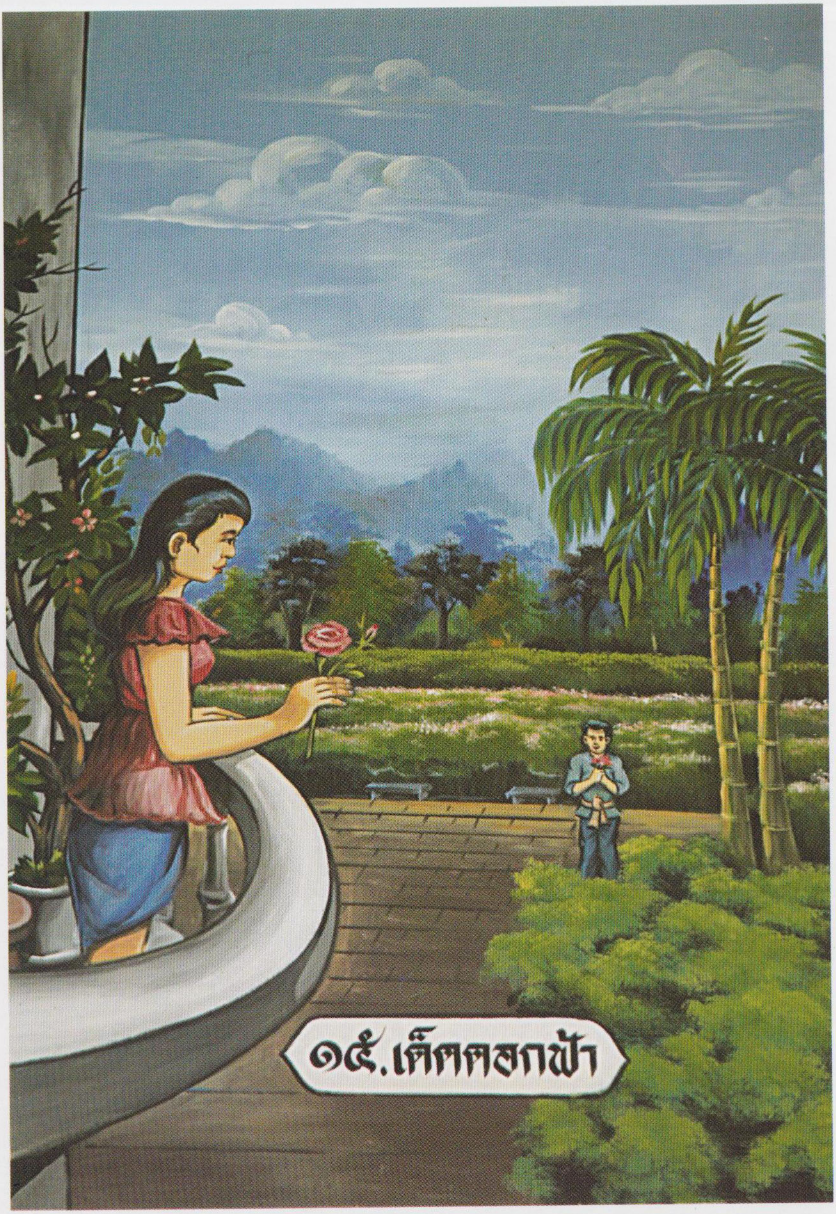
๑๓. ใช้แมวเฝ้าปลาย่าง

ความหมาย : การใช้ให้คนใดคนหนึ่งเฝ้าของที่เขาต้องการอยู่แล้ว ย่อมต้องสูญเสียสิ่งของนั้นไป บางทีก็พูดว่า ฝากปลาย่างไว้กับแมว หรือฝากแมวไว้กับปลาย่าง ก็มีความหมายเช่นเดียวกัน



๑๔. ชี้โพรงให้กระรอก

ความหมาย : การชี้ลู่ทางให้แก่คนอื่นโดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้น ผู้ที่ชอบทำอะไรเป็นนิสัยอยู่แล้ว เช่น เป็นคนชอบเที่ยว ถ้ามีผู้บอกว่าที่นั่นที่นี่น่าเที่ยว ก็จะไป หรือผู้ที่มีนิสัยชอบขโมยถ้ามีผู้บอกว่าบ้านนั้นบ้านนี้มีทรัพย์สินเงินทองมาก ก็จะหาทางเข้าขโมย เช่นนี้ เรียกว่า ชี้โพรงให้กระรอก


๑๕. เด็ดดอกฟ้า

๑๕. เด็ดดอกฟ้า

ความหมาย : การที่ผู้ชายได้แต่งงานกับผู้หญิงที่มีความรู้ดี มีฐานะดีกว่าตนเองมาก บางสำนวนใช้ว่า ดอกฟ้ากับหมาวัด แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่งนัก ใช้ในกรณีของการหมายปองหญิงที่สูงศักดิ์กว่าตน ดังมีคำประพันธ์ เป็นโคลงโลกนิติไว้ว่า

.....อย่าเอื้อมเด็ดดอกฟ้า มาถนอม
สูงสุดมือมักตรอม อกไข้
เด็ดแต่ดอกพะยอม ยามยาก ชมนา
สูงก็สอยด้วยไม้ อาจเอื้อมเอาถึง

โคลงบทนี้มีคติสอนใจว่า อย่าหมายปองของสูงจนเกินไป จะทำให้เกิดความทุกข์เสียเปล่า ควรรู้จักประมาณของตน แล้วเลือกเอาสิ่งที่อยู่ในวิสัยของตนที่จะครอบครองได้ เพราะฉะนั้น จงอย่าหมายเด็ดดอกฟ้า แต่ให้เด็ดแต่ดอกพะยอม แม้จะอยู่สูง แต่ก็ยังอยู่ในฐานะที่อาจจะใช้ไม้สอยลงมาได้



๑๖. ตาบอดได้แว่น

ความหมาย : ผู้ที่ได้สิ่งซึ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ตน มักพูดเข้าคู่กับ หัวล้านได้หวี เป็น หัวล้านได้หวี ตาบอดได้แว่น

ความเป็นมา : สำนวนนี้มีประโยคควบคู่อยู่ด้วยอีกสองประโยค คือ "หัวล้านได้หวี นิ้วด้วนได้แหวน" มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ หมายถึง การได้ในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์แก่ตนเองเลยแม้แต่น้อย เพราะคนศีรษะล้านย่อมไม่มีผมจะหวี และคนตาบอดถึงจะใส่แว่นก็มองไม่เห็น เพราะแว่นไม่ช่วยให้คนตาบอดกลับมองเห็นได้ คนที่นิ้วด้วนแล้วได้แหวนก็เช่นเดียวกัน ไม่สามารถจะนำแหวนไปใช้สวมใส่ได้



๑๗. ตกบันไดพลอยโจน

ความหมาย : การทำอะไรที่บังเอิญเกิดผิดพลาดขึ้น โดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง หรือทำไปได้ครึ่งแล้ว ก็จำต้องทำต่อไปให้เสร็จสิ้นเสียเลย เรียกว่า "พลอยโจน" อีกทางหนึ่ง คงจะหมายถึงการพลอยผสมโรง หรือพลอยตามไปด้วยกับเขา ทำนองเดียวกับที่ว่า เห็นคนอื่นตกกระได ตนเองก็เลยพลอยโจนตามโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง แต่อีกทางหนึ่ง อาจหมายความได้ว่าการกระทำอะไรที่บังเอิญผิดพลาด คือ "ตกกระได" ก็เลยใช้วิธีกระโจนลงไปเสีย เพื่อไปตั้งหลักเอาใหม่ดีกว่าปล่อยให้ตกกลิ้งลงไป

สำนวนไทย

สำนวนนี้ ท่านขุนวิจิตรมาตราแสดงให้เห็นเป็นสองความหมาย

ความหมายที่หนึ่ง พลอยประสมทำในเรื่องที่คนอื่นเป็นต้นเหตุ เช่น ในเรื่องขุนช้างขุนแผนมีกลอนขุนแผนว่า

อองามก็หลงงงงวย ไม่ช่วยไปข้างหน้าจะว้าวุ่น
ตกกระไดพลอยโจนโผนตามบุญ ทำเป็นหุนหันโกรธเจ้าพลายงาม

ในความหมายที่สองคือเป็นเรื่องของตนเองที่ถึงเวลาต้องทำแล้ว หลีกเลี่ยงต่อไปไม่ได้ เหมือนเมื่อตกกระไดแล้วก็จำต้องกระโจนพอให้มีท่าทาง ไม่เสียรูปไปมากนัก

ตก เรือนเพื่อนยั่วเย้ย ยืนหัว เราะนา
กระได พลาดพลั้งยั้งตัว คล่อมแคล้ว
พลอย ผสมโดดโดยกลัว เกรงเจ็บ มากนา
โจน พรวดซวดเซแล้ว เกือบล้มนอนหงาย

โคลงกระทู้สุภาษิต



๑๘. ตักน้ำรดหัวตอ

ความหมาย : จะแนะนำพร่ำสอนเท่าไหร่ก็ไม่ได้ผล

ความเป็นมา : หัวตอ หมายถึงตอของต้นไม้ที่ตายแล้ว เมื่อตักน้ำรดก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะจะไม่งอกขึ้นมาใหม่ได้ สำนวนนี้เดิมใช้ว่า "ตักน้ำรดหัวสาก" สาก เป็นเครื่องมือสำหรับตำ ทำมาจากท่อนไม้ซึ่งน้ำไม่สามารถซึมซาบเข้าไปได้

โคลงกระทู้สุภาษิต อธิบายความหมายว่า

ตักน้ำรดสากสิ้น หลายถัง
*สากบ่ซึมซาบขัง ทึก*ไว้ (* ทึก คือ น้ำ)*
เฉกบุตรบ่ใฝ่ฟัง โอวาท
สอนเท่าสอนฤๅได้ ดุจข้อคำสอน

ตัวอย่าง "เด็กคนนี้ว่าเท่าไรก็ไม่ฟัง เหมือนตักน้ำรดหัวสาก"



๑๙. ตุ่มรั่วตักน้ำใส่

ความหมาย : การลงมือกระทำสิ่งที่ไม่มีทางสำเร็จ โบราณท่านเปรียบกับการ พยายามตักน้ำใส่ตุ่มที่รั่ว ย่อมไม่มีทางที่น้ำจะเต็มตุ่มได้ ต่อเมื่อได้อุดรูรั่วให้เรียบร้อยแล้วจึงจะตักน้ำใส่เต็มตุ่มได้ ใช้สอนใจเวลาที่แก้ปัญหาไม่สำเร็จ ซึ่งอาจจะเกิดจากมีจุดบกพร่องที่ยังหาไม่พบ หรืออาจใช้ในการรู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ต้องพยายามงดเว้นจากการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่าย หลีกเลี่ยงจากอบายมุขต่าง ๆ อันจะเป็นช่องทางที่ทำให้ทรัพย์สินเงินทองต้องเสื่อมสิ้นไป



๒๐. ตัดหางปล่อยวัด

ความหมาย : ตัดขาดไม่เกี่ยวข้อง ไม่เอาเป็นธุระอีกต่อไป เช่น เด็กคนนี้ถูกพ่อแม่ตัดหางปล่อยวัดเพราะประพฤติตัวเกกมะเหรกเกเร ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

ความเป็นมา : สำนวนนี้มีที่มาจากการตัดหางไก่แล้วนำไปปล่อยเพื่อสะเดาะเคราะห์หรือแก้เคราะห์ในสมัยโบราณ มีหลักฐานในกฎมนเทียรบาลว่า เมื่อเกิดสิ่งที่เป็นอัปมงคล เช่นมีวิวาทตบตีกันถึงเลือดตกในพระราชวังต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยเอาไก่ไปปล่อยนอกเมือง เพื่อให้พาเสนียดจัญไรไปให้พ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีประกาศกล่าวถึงการนำไก่ไปปล่อยที่วัดเพื่อสะเดาะเคราะห์ สันนิษฐานว่า ไก่ที่จะนำไปปล่อยที่วัดจะตัดหางเพื่อเป็นเครื่องหมายว่าเป็นไก่ที่ปล่อยเพื่อการสะเดาะเคราะห์ด้วย

ที่มา : บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ เวลา ๗.๐๐-๗.๓๐ น.


๒๑. ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ

๒๑. ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ

ความหมาย : การกระทำอะไรสักอย่างที่ไม่เหมาะสมหรือได้สมดุลกัน หรือใช้จ่ายทรัพย์ลงทุนไปในทางที่ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย เช่นลงทุนเล็กน้อยเพื่อทำงานใหญ่ซึ่งต้องใช้เงินมาก ๆ ย่อมไม่อาจสำเร็จได้ง่าย ต้องสูญทุนไปเปล่า ๆ

ความเป็นมา : ตำน้ำพริกเป็นเรื่องสำหรับที่จะปรุงแกงทำเป็นอาหาร น้ำที่จะใช้ละลายก็ต้องเป็นไปตามส่วนของน้ำพริก จึงจะได้รสชาติดี แต่ถ้าตำน้ำพริกไปละลายในแม่น้ำก็เสียน้ำพริกเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์ แล้วน้ำพริกจำนวนเล็กน้อย ส่วนแม่น้ำกว้างใหญ่ เอาลงไปละลายก็กระจายสูญหายไปสิ้น ไม่ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดอะไรผิดแปลกมาเลย

ตัวอย่าง

ตำพริกขยิกขยี้ ฝีมือ
พริกป่นคนคิดถือ ครกได้
ละลายลงทะเลฤๅ รสจัก เผ็ดนา
ดั่งคนใจกว้างให้ ทรัพย์น้อยละลายสูญ

โคลงสุภาษิต



๒๒. ถอนรากถอนโคน

ความหมาย : ทำลายให้ถึงต้นตอ, ทำลายให้สิ้นเสี้ยนหนาม, ถอนต้นก่นราก ก็ว่าใช้ในกรณีการกำจัดศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามให้หมดสิ้น ต้องทำลายให้ถึงต้นตอ เปรียบด้วยการจะกำจัดวัชพืช ถ้าตัดแต่เพียงลำต้น พอเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ก็จะงอกขึ้นมาใหม่ได้อีก แต่ถ้าถอนขึ้นมาทั้งรากทั้งโคน จะไม่เหลือสิ่งที่จะงอกขึ้นมาได้อีกเลย เป็นอันกำจัดได้หมดสิ้น



๒๓. ทุบหม้อข้าวตัวเอง

ความหมาย : การทำลายอาชีพหรืองานในหน้าที่หรือผลประโยชน์ที่ตนกำลังได้รับอยู่ เช่น คิดทุจริตต่อนายจ้างของตนเองทำให้นายจ้างจับได้จนถูกไล่ออกจากงาน เช่นนี้เรียกว่า "ทุบหม้อข้าว" ของตนเอง เพราะเมื่อหม้อข้าวแตกเสียแล้ว ก็อดกินข้าว หรือ บางทีอาจจะไม่มีหม้อหุงข้าวไว้สำหรับหุงเองด้วย.



๒๔. น้ำท่วมปาก

ความหมาย : พูดไม่ได้เพราะความจำเป็นบังคับ พูดไม่ออกเพราะเกรงจะมีภัยแก่ตนเองหรือผู้อื่น ใช้ในกรณีถึงจะรู้เรื่องเป็นอย่างดีแต่ก็ไม่สามารถจะพูดอะไรออกมาได้ เพราะอาจส่งผลให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ตนหรือแก่ผู้อื่นตามมาได้ เปรียบได้กับคนที่ถูกน้ำท่วมถึงปาก อ้าปากเมื่อไรน้ำก็เข้าปาก จึงต้องปิดปากไว้ ไม่สามารถแม้แต่จะอ้าปากส่งเสียงใดๆ ออกมา



๒๕. นอนหลับไม่รู้ นอนคู้ไม่เห็น

ความหมาย : ไม่รู้ไม่เห็นอะไร เปรียบเหมือนคนนอนหลับที่ไม่รู้สึกตัว ไม่รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น, ไม่รู้อีโหน่อีเหน่ ใช้กับคนที่ไม่มีความกระตือรือร้น ไม่สนใจใคร ไม่อยากรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น ถึงแม้จะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวก็ตาม



๒๖. น้ำลดตอผุด

ความหมาย : เมื่อหมดอำนาจความชั่วที่ทำไว้ก็ปรากฏ คนที่มีอำนาจเมื่อถึงเวลาตกต่ำหรือหมดอำนาจ ความลับต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความประพฤติไม่ดี เช่น ทุจริต คดโกง ที่เคยทำไว้ก็มักปรากฏออกมาให้เห็น เวลามีอำนาจก็เปรียบเหมือนน้ำขึ้นท่วมตอ จึงมองไม่เห็นตอ แต่เวลาหมดอำนาจ ก็เหมือนน้ำลดแห้ง ตอก็ผุดขึ้นมาให้เห็นเป็นแถว.



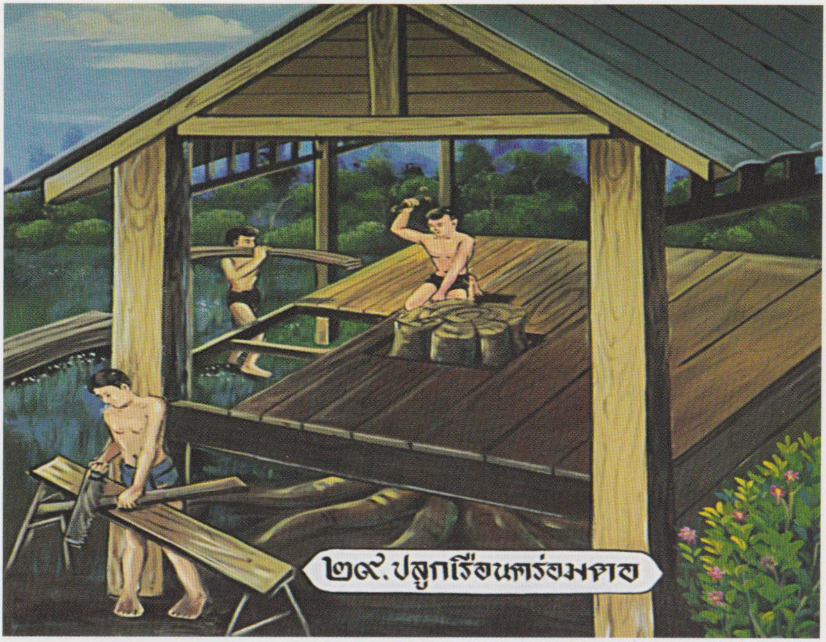
๒๗. นิ้วด้วนได้แหวน

ความหมาย : สำนวนนี้ ควบคู่กับ "ตาบอดได้แว่น หัวล้านได้หวี" ดังได้อธิบายมาแล้ว คือหมายถึง การได้สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน หรือตนเองไม่มีโอกาสจะใช้ ทำนองเดียวกับ "ไก่ได้พลอย" เพราะพลอยไม่มีประโยชน์สำหรับไก่ สู้ข้าวเปลือกเมล็ดเดียวก็ไม่ได้.



๒๘. บ้านแตกสาแหรกขาด

ความหมาย : เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือในบ้านเมืองอย่างร้ายแรงถึงกับทำให้ต้องกระจัดกระจายพลัดพรากจากกัน เช่น เกิดสงคราม ภัยธรรมชาติร้ายแรง หรือเกิดการสูญเสียบุคคลที่เป็นผู้นำของครอบครัวจากอุบัติเหตุ หรือจากการทะเลาะวิวาทจนถึงขั้นหย่าร้างกัน จนลูก ๆ ไม่รู้จะอยู่กับใคร



๒๙. ปลูกเรือนคร่อมตอ

ความหมาย : กระทำสิ่งซึ่งล่วงล้ำ ก้าวก่ายหรือทับสิทธิของผู้อื่น จะโดยรู้เท่าถึงการณ์หรือไม่ก็ตามแต่ อันอาจเป็นเหตุให้เกิดความบาดหมางในภายหลังก็ได้.

ใช้ในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งกระทำการที่เป็นการล่วงล้ำหรือก้าวก่ายทับสิทธิของอีกฝ่าย โดยจะรู้หรือไม่ก็ตาม แล้วเจ้าของเดิมหรือเจ้าของที่สามารถอ้างกรรมสิทธิ์หรือไล่ที่ได้

ปลูก เรือนงามล่วงล้ำ เขตเขา
เรือน รุ่มเย็นทำเรา รุ่มร้อน
คร่อม คาดรอบหลักเสา คนอื่น นั้นแล
ตอ ต่างตำตาต้อน บ่งชี้ผิดการณ์

โคลงกระทู้สุภาษิต



๓๐. ปล่อยไก่

ความหมาย : แสดงความโง่ออกมา ทำเรื่องขายหน้าหรือแสดงความเขลา ไม่รู้เรื่อง ต่อหน้าคนอื่น ๆ ใช้ในกรณีที่ทำผิดพลาดด้วยความไม่รู้ ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องที่ใคร ๆ ก็ทราบดี และตนก็ควรจะทราบ แต่ลงมือทำหรือพูด หรือแสดงออกไปจนทำให้เกิดความอับอายขายหน้าคนอื่น ๆ ที่อยู่ในที่นั้น


๓๑.ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก

๓๑. ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก

ความหมาย : การด่วนทำอะไรล่วงหน้าไปก่อน โดยที่ยังไม่รู้ว่า การณ์ข้างหน้าจะมีหวังแน่นอนหรือไม่ เพราะไม่มีเค้าจะปรากฏให้เห็นเลย เป็นการคาดคะเนล่วงหน้าไว้ก่อน แล้วก็รีบจัดเตรียมไว้ ซึ่งถ้าหากผิดคาดไปก็เสียเปล่า

ความเป็นมา : โบราณท่านเปรียบเทียบกับการเดินป่า ในป่ามีต้นไผ่ขึ้นอยู่ตลอดทาง ไม่จำเป็นต้องตัดไม้ไผ่มาทำกระบอกใส่น้ำไว้ล่วงหน้าโดยที่ยังไม่เห็นน้ำ เพราะจะต้องแบกกระบอกเปล่าไปให้เป็นภาระในการเดินทางอีก

โคลงโลกนิติ อธิบายความหมายว่า

ไป่เห็นน้ำ หน้าด่วน ชวนกัน
ตัดกระบอก แบ่งปัน ส่วนไซร้
ไป่เห็นรอก อวดขัน มือแม่น
ขึ้นหน้าไม้ ไว้ให้ หย่อนแท้เสียสาย

ตัวอย่าง... "ยังไม่รู้ว่าจะได้ทุนไปเรียนต่อหรือเปล่า ก็รีบลาออกจากงานเสียแล้ว ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้ ได้อย่างไรกัน"



๓๒. ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้

ความหมาย : การด่วนรีบทำอะไรล่วงหน้าไปก่อน โดยที่ยังไม่รู้ว่าการณ์ข้างหน้าจะมีหวังแน่นอนหรือไม่ โบราณท่านเปรียบกับการที่ยังไม่ทันเห็นกระรอก ก็ขึ้นหน้าไม้ไว้รอ ก็จะทำให้สายหน้าไม้หย่อนเสียเปล่า เป็นสำนวนที่ใช้คู่กับ ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก



๓๓. แมวไม่อยู่หนูร่าเริง

ความหมาย : ผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชาไม่อยู่ ผู้น้อยก็ละทิ้งหน้าที่สนุกสนานกันเต็มที่

ความเป็นมา : หนูเป็นสัตว์ที่กลัวแมวอยู่เป็นปกติ ถ้าแมวยังป้วนเปี้ยนอยู่หนูก็จะเก็บตัวเงียบ แต่เมื่อใดก็ตามที่แมวไม่อยู่ในบริเวณนั้น หนูก็จะออกมาจากที่ซ่อน แล้วก็เที่ยวซุกซนไปตามที่ต่าง ๆ โบราณท่านจึงเปรียบแมวกับผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา เปรียบหนูกับผู้น้อย หรือลูกน้อง ซึ่งเมื่อผู้ใหญ่ยังอยู่ในที่นั้นก็จะมีความประพฤติเรียบร้อยสงบเสงี่ยม ไม่ค่อยพูดจากันเสียงดัง เมื่อผู้ใหญ่ออกไปจากที่นั้นแล้ว ก็จะพูดคุยหรือเล่นกันอย่างสนุกสนานร่าเริง



๓๔. แมวมาหลังคาเปิง

ความหมาย : เป็นสำนวนที่ใช้คู่กับ แมวไม่อยู่หนูร่าเริง แมวมาหลังคาเปิง เมื่อเจ้านายไม่อยู่ลูกน้องก็สนุกสนานเฮฮา เมื่อเจ้านายกลับมาก็แยกย้ายกันไปทำงานเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น โบราณท่านเปรียบเหมือนหนูที่วิ่งเล่นกันด้วยความสนุกสนานร่าเริงในเวลาที่แมวไม่อยู่ ในทันทีที่แมวกลับมาก็พากันวิ่งหนีกระเจิดกระเจิงไปคนละทิศคนละทาง



๓๕. ไม่รู้จักเสือเอาเรือเข้ามาจอด

ความหมาย : ทำสิ่งที่ไม่รู้ จะมีภัยเกิดขึ้นแก่ตนเอง หมายถึงการทำอะไรที่แสดงความเซ่อเขลาของตนโดยไม่พิจารณาเสียก่อน มักมุ่งหมายไปในทำนองที่ว่า ไปต่อสู้หรือแข่งขันกับคนที่เขาชำนาญกว่าหรือเก่งกว่า โดยไม่รู้ว่าเป็นใคร เช่นหลงไปเล่นการพนันกับนักพนันที่เก่งและชำนาญเข้าโดยไม่รู้จัก ย่อมประสบกับความพ่ายแพ้ย่อยยับ

ความเป็นมา : โบราณท่านเปรียบกับการเอาเรือเข้าไปจอดในป่าที่มีเสือดุ ๆ มีสำนวนต่อว่า ไม่รู้จักมอดเอาไม้มาแหย่ ตัวมอดเป็นแมลงขนาดเล็กชอบเกาะและกัดกินวัสดุต่าง ๆ โดยเฉพาะไม้จนเป็นรูพรุนไปหมด ถ้าเอาไม้ไปวางบริเวณที่มอดอาศัยอยู่ ไม้ก็เป็นอาหารอันโอชะของมอดเช่นกัน



๓๖. ไม้ซีกงัดไม้ซุง

ความหมาย : คนผู้น้อยหรือผู้มีฐานะต่ำไปคัดค้าน หรือไปก่อความกับผู้มีอำนาจสูงกว่า หรือมีฐานะดีกว่า ก็ย่อมจะเป็นผู้แพ้หรือทำไม่สำเร็จ มีแต่จะได้รับอันตรายอีกด้วย โบราณท่านจึงเปรียบเป็นไม้ซีกไปงัดไม้ซุง เพราะไม้ซีกเล็กกว่าไม้ซุง เมื่อเอาไปงัดไม้ซุงจะให้พลิกขึ้น ก็รังแต่ไม้ซีกจะหักเปล่า



๓๗. มือไม่พายเอาเท้ารานํ้า

ความหมาย : คนที่ไม่ช่วยเขาทำงานแล้ว ยังไปทำตัวให้เป็นที่กีดขวางเกะกะแก่งานของเขาอีกด้วย เพราะเมื่อเอาเท้าไปรานํ้าเวลานั่งเรือที่เขากำลังพายอยู่นั้น ทำให้เรือแล่นช้าลงอีก.

โคลงสุภาษิตประจำภาพในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อธิบายความหมายว่า

มือมีไม่ถ่อทั้ง ไม่พาย
เท้ารอรานํ้ากระจาย ชักช้า
เขากอบกิจขวาย ขวนอยู่ ไฉนนา
กล่าวขัดขวางทางถ้า ถ่องแท้อย่าทำ

ตัวอย่าง “เขาไม่ช่วยทำงานสักอย่าง แล้วยังคอยคัดค้านทุกเรื่อง คนอะไร มือไม่พาย เอาเท้ารานํ้า”



๓๘. มะกอกสามตะกร้าปาไม่ถูก

ความหมาย : คนที่พูดเก่ง หรือตลบตะแลงเก่ง พูดกลับกลอกได้รอบตัว หรือพูดจนจับคำไม่ทัน ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือและไว้ใจ เปรียบเหมือนกับว่าเป็นคนหลบหลีกได้คล่อง ถึงจะเอามะกอกใส่เต็มตะกร้า ๓ - ๔ ตะกร้ามาขว้างปาก็ไม่ถูก ทำนองเดียวกับที่ว่า “จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน”



๓๙. ย้อมแมวขาย

ความหมาย : เอาของไม่ดีมาตบแต่งเสียใหม่ แล้วเอามาหลอกลวงว่าเป็นของดี

ความเป็นมา : ที่มาของสำนวนคงมาจากการนิยมเลี้ยงแมวของคนไทยในสมัยก่อนที่มักตกแต่งแมวเลี้ยงของตนเอง ด้วยสีของขมิ้นบ้าง ปูนบ้าง ทำให้เป็นสีต่าง ๆ ก็ได้ มีโคลงสุภาษิตประจำภาพในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อธิบายความหมายว่า

จับแมวมาลูบล้าง　　สอดสี
ขายส่งแสนอัปรีย์　　ชั่วช้า
เป็นคนคิดเอาดี　　โดยร่อน ร่อนเฮย
ขายอื่นบ่คิดค้า　　คิดย้อมแมวขาย

ตัวอย่าง "นายหน้าหาหญิงสาวมาขึ้นเวทีประกวดนางงามทุกวันนี้ บางคนก็ย้อมแมวขาย เราดูไม่ออกหรอกว่าเป็นนางสาวจริงหรือเปล่า"



๔๐. ยื่นหมู ยื่นแมว

ความหมาย : แลกกันทันทีทันใดไม่ให้เสียเปรียบกัน

มีตัวอย่างในขุนช้างขุนแผนตอน สายทองเป็นสื่อให้นางพิม ว่า

รักจริงฤๅเจ้าเณรจะแกล้งรัก　　เห็นหนักนักนีดเน้นเข้าเป็นชั่ง
ข้ากลัวแต่ได้คนสินบนยัง　　จะร้องทวงโด่งดังก็ใช่ที
ถ้าจริงจังดังนั้นเจ้าเณรแก้ว　　มายื่นแมวยื่นหมูให้รู้ที่
เจ้ารักษาสัตย์ไว้ให้จงดี　　พรุ่งนี้เจ้าเณรมาฟังดู



๔๑. รวบหัวรวบหาง

ความหมาย : รวบรัดให้สั้น, ทำให้เสร็จโดยเร็ว, ฉวยโอกาสเมื่อมีช่องทาง

มักใช้ในกรณีของชายหนุ่มที่ต้องการให้หญิงสาวตกเป็นของตนโดยเร็ว เพื่อผูกมัดให้แต่งงานหรือยอมอยู่กินกับตน



๔๒. รักดีหามจั่ว

ความหมาย : การทำตัวดี ประพฤติดี มีความรู้ดี ก็ได้ทำงานสบาย ไม่ต้องลำบากตรากตรำ มักใช้คู่กับ รักชั่วหามเสา

รัก ความเจริญเร่งรู้ ระวังตน
ดี ชั่วตัวต้องตน เที่ยวจ้าง
หาม หาบแบกของขน เอาค่า แรงเฮย
จั่ว ย่อมเบาบ่าบ้าง แบ่งได้เดินสบาย

โคลงกระทู้สุภาษิต


๔๓. รักชั่วหามเสา

๔๓. รักชั่วหามเสา

ความหมาย : การทำตัวไม่ดี มีความประพฤติไม่ดี หรือขาดวิชาความรู้ก็ต้องทำงานลำบาก จำพวกกรรมกรแบกหาม หรืองานที่ต้องใช้แรงงานหนัก

ความเป็นมา : สำนวน "รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา" เป็นได้ทั้งสุภาษิตและคำพังเพย เนื่องจากเป็นคำสอนที่ใช้ในเชิงอุปมา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า "ใฝ่ดีจะมีความสุขความเจริญ ใฝ่ชั่วจะได้รับความลำบาก"

คติธรรม - คำพังเพย สุภาษิตโบราณ ให้ความหมาย "รักการเรียน รักการดีต่างๆ ก็จะได้ทำงานดีๆ สบาย ถ้าไม่เอาใจใส่การเรียนประพฤติแต่สิ่งชั่ว ก็จะต้องทำงานเหนื่อยยากลำบากมากเพราะไร้ความรู้ความดี"

สำนวนนี้เป็นการเปรียบเทียบว่า งานหามจั่วเป็นงานของพวกนายช่างเพราะจั่วนั้นแม้จะเบาแต่หามยาก เป็นงานสำหรับผู้ใช้สมองมากกว่าแรงกาย ดังนั้นผู้ที่รักและตั้งใจเรียนตั้งใจทำความดี ก็จะได้ทำงานที่ใช้สมองมากกว่าแรงกาย ส่วนงานหามเสานั้น เป็นงานของกรรมกรเนื่องจากเสาหามง่ายแต่หนัก จึงเป็นงานสำหรับผู้ขาดความรู้ ไม่รักการเรียน ต้องใช้แรงกาย จึงเป็นที่มาของสำนวนนี้

รัก การหยาบยุ่งแล้ว เลยระยำ
ชั่ว บ่มีใครทำ โทษให้
แบก แต่โง่งึมงำ งงง่วง นอนแฮ
เสา หนักหามเหนื่อยได้ ยากแท้ทำการ

โคลงกระทู้สุภาษิต



๔๔. เรือล่มในหนองทองจะไปไหน

ความหมาย : การที่จะต้องเสียอะไรไปสักอย่างแต่ไม่มีทางที่จะต้องสูญเปล่าแล้วก็ไม่ต้องวิตกทุกข์ร้อน ย่อมจะมีทางได้คืน เปรียบเหมือนเรือบรรทุกทองที่ล่มในหนองเล็ก ๆ หรือ แคบ ๆ ในวงจำกัด ทองก็คงจมอยู่ตรงนั้นไม่ไปไหนเสีย ตัวอย่างการใช้ เช่น ยอมลงทุนเสียเงินเสียทอง เพื่อแต่งงานกับคนมีเงินด้วยกัน ทุนที่ลงไปในการแต่งงานก็คงจะไม่สูญเปล่าเพราะทุนไปกองอยู่ด้วยกัน.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า คนในเครือญาติแต่งงานกันทำให้ทรัพย์มรดกไม่ตกไปอยู่กับผู้อื่น



๔๕. รักวัวให้ผูก

ความหมาย : ถ้ารักวัวก็ให้ผูกล่ามขังไว้ มิฉะนั้นวัวจะถูกลักพาหรือหนีหายไป ใช้คู่กับรักลูกให้ตี สำนวนนี้มีความมุ่งหมายในการสอนเรื่องการเลี้ยงดูลูกให้ได้ดี ต้องอย่าปล่อยตามใจ ให้คอยดูแลเอาใจใส่ แต่มิได้หมายถึงให้มัดหรือผูกด้วยเชือกล่ามขังไว้แต่อย่างใด สำนวนนี้ใช้คู่กับ รักลูกให้ตี



๔๖. รักลูกให้ตี

ความหมาย : ให้อบรมสั่งสอนลูกและทำโทษลูกเมื่อทำผิด



๔๗. เลี้ยงช้างกินขี้ช้าง

ความหมาย : ผู้ที่ทำหน้าที่อะไรก็ตามแต่ แล้วพลอยได้มีส่วนผลประโยชน์จากหน้าที่ที่ตนทำอยู่นั้น โดยไม่บริสุทธิ์นัก หรือไปในทำนองที่ไม่ชอบธรรม

ความเป็นมา : สำนวนนี้มาจากสมัยโบราณ ซึ่งคงจะเป็นที่พบเห็นกันว่า คนเลี้ยงช้างของหลวงในสมัยนั้น คงมีผลประโยชน์พลอยได้จากค่าเลี้ยงดูช้างอยู่บ้างก็ได้ แต่คงไม่มากนัก.



๔๘. เล่นกับหมา หมาเลียปาก

ความหมาย : การลดตัวเองลงไปเล่นหัวคลุกคลีกับคนที่ต่ำกว่าหรือเด็กที่มีอายุน้อยกว่ามาก คนผู้นั้นหรือเด็กนั้นก็อาจจะตีเสมอลามปามเข้าให้ สำนวนที่ว่า "เล่นกับหมา หมาเลียปาก" นั้นมีประสบการณ์ให้เห็นอยู่บ่อย ๆ เพราะธรรมชาติของหมาเป็นเช่นนั้น มีสำนวนต่อเนื่องว่า เล่นกับสาก สากตำหัว



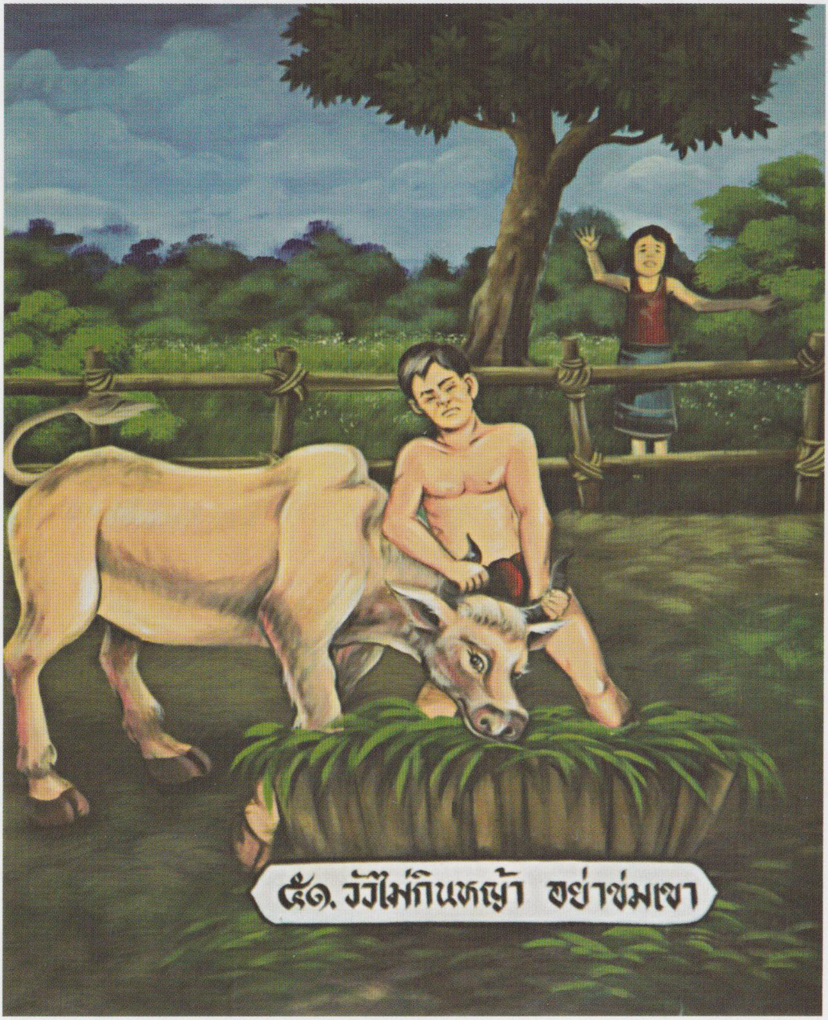
๔๙. เล่นกับสาก สากตำหัว

ความหมาย : เป็นสำนวนต่อเนื่องกับ เล่นกับหมา หมาเลียปาก



๕๐. วัวแก่เคี้ยวหญ้าอ่อน

ความหมาย : ชายแก่ที่มีภรรยาสาวคราวลูกคราวหลาน มักใช้เป็นสำนวนเปรียบเปรยชายที่ว่านี้.



๕๑. วัวไม่กินหญ้า อย่าข่มเขา

ความหมาย : อย่าบังคับหรืออย่าฝืนให้เขาทำอะไรในสิ่งที่เขาไม่สมัครใจ บางทีก็เรียกว่า อย่าข่มเขาโคขืน ให้กลืนหญ้า



๕๒. สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ

ความหมาย : การชี้ทางหรือสอนให้คนที่เป็นอยู่แล้วให้เก่งหรือชำนาญขึ้นไปอีก แต่มักมุ่งหมายโดยเฉพาะถึงการสอน หรือแนะนำคนชั่วที่ประพฤติไม่ดีเป็นส่วนมาก.



๕๓. เสี้ยมเขาควายให้ชนกัน

ความหมาย : ยุยงให้เขาเกิดวิวาทบาดหมางกันแบบ "ยุให้รำตำให้รั่ว" คำว่า "เสี้ยม" แปลว่า ลับ หรือทำให้เขาควายแหลมคมขึ้นเพื่อจะให้เข้าไปขวิดกัน



๕๔. เหยียบเรือสองแคม

ความหมาย : คนที่ทำอะไรไม่ซื่อตรงและเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แม้จะยืนอยู่ข้างฝ่ายไหน ก็ยังละโมบไปเข้าด้วยอีกฝ่ายหนึ่งอย่างมีเล่ห์เหลี่ยม โดยมุ่งแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียว และการเอาตัวรอดเข้าไว้ก่อนอยู่เสมอ.



๕๕. หุงข้าวประชดหมา

ความหมาย : การทำประชดหรือทำแดกดันที่กลับเป็นผลร้ายแก่ตนเอง เพราะหมากินข้าวอยู่แล้ว เมื่อหุงข้าวให้กินก็ยิ่งเป็นการดีกับหมา และคนทำเช่นนั้นก็ยิ่งเหนื่อยเปล่า

ประชดหมายเรียกร้อง เห็นใจ
จึงทุ่มเทกลับไป เฉกแสร้ง
เขารอรับเร็วไว ทุกสิ่ง เสนอนา
เกิดก่อประโยชน์แล้ง ต่างล้วนคือสูญ



๕๖. ปิ้งปลาประชดแมว

ความหมาย : ทำประชดหรือแดกดัน ซึ่งรังแต่จะเสียประโยชน์ ธรรมดาแมวชอบกินปลา ถ้ายิ่งปิ้งปลาให้แมวกินแบบประชดมาก ๆ แมวก็ยิ่งชอบ แต่ตัวคนทำประชดจะต้องเสียผลมากขึ้น มักใช้คู่กับ หุงข้าวประชดหมา ปิ้งปลาประชดแมว

โบราณเขากล่าวไว้ พึงจำ ถ้อยนา
ประชดแดกดันทำ เดือดร้อน
คนรับย่อมยินนำ รับมอบ ตลอดแล
ประชดประชันย้อน เยี่ยงนี้ไร้ผล

โคลงกระทู้สุภาษิต



๕๗. หมาหยอกไก่

ความหมาย : เรียกอาการที่ชายหยอกล้อหญิงในทำนองชู้สาว เป็นทีเล่นทีจริง โบราณเปรียบด้วยหมาที่ปกติชอบกัดไก่กินเป็นอาหารอยู่แล้ว เมื่อไก่ตัวไหนเผลอเล่นกับหมาในที่สุดก็จะโดนหมากัด เปรียบเหมือนชายหนุ่มกับหญิงสาว



๕๘. หมาในรางหญ้า

ความหมาย : คนที่หวงแหนสิ่งที่ตนเองกินหรือใช้ไม่ได้ แต่ไม่ยอมให้คนอื่นกินหรือใช้, หมาหวงราง ก็ว่า.

ความเป็นมา : สุนัขจรจัดตัวหนึ่ง เดินหลงเข้าไปในคอกม้า พอเห็นรางใส่หญ้าซึ่งเป็นอาหารของม้าตั้งอยู่ ในรางมีหญ้าอ่อน ๆ สีเขียวขจีใส่อยู่เต็ม สุนัขจรจัดทั้งเหนื่อยและหิวจึงยึดเอารางหญ้าเป็นที่นอนของมัน เมื่อมันเห็นม้าในคอกได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี มีหญ้า มีน้ำใส่รางรอให้กินอย่างอุดมสมบูรณ์ ผิดกับมันที่ต้องเร่ร่อนหาอาหารกินเอง ต้องอดมื้อกินมื้อ ด้วยความริษยา ทุกครั้งที่ม้าพากันมาที่รางเพื่อจะกินหญ้ามันก็จะส่งเสียงเห่าคำรามจนม้าทุกตัวไม่กล้าเข้าใกล้

ม้าชราตัวหนึ่งยืนมองดูเหตุการณ์อยู่เงียบ ๆ ก็ส่ายหน้าด้วยความระอาใจ พลางกล่าวกับม้าด้วยกันว่า “ดูเอาเถอะ แม้ตัวมันเองจะไม่กินหญ้าแล้ว ยังหวงไม่ให้พวกเราที่กินได้ กินเสียอีก ช่างเห็นแก่ตัวเสียจริง ๆ”



๕๙. หมากัดอย่ากัดตอบ

ความหมาย : คนชั่ว คนชั้นต่ำ หรือพวกอันธพาลคิดร้ายหรือประทุษร้ายเราอย่างใดอย่าทำตอบ แต่ควรหลีกเลี่ยงไปเสีย.



๖๐. หัวล้านได้หวี

ความหมาย : ได้สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง

โคลงโลกนิติ อธิบายความหมายว่า

หัว หูดูชั่วช้า ไฉไล
ล้าน เลื่อมแลเงาใส เกือบแก้ว
ได้ ส่องกระจกใจ เจียนขาด
หวี แต่จับจ้องแล้ว ลูบโอ้อายเอง

โคลงกระทู้สุภาษิต



๖๑. เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

ความหมาย : เห็นสิ่งที่ไม่ดีเป็นดี หรือเห็นผิดเป็นชอบ

ความเป็นมา : ในหนังสือพระมาลัยนี้ได้กล่าวถึงเรื่อง "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" ว่าหมายถึง จักรกรดที่ทำโทษสัตว์นรก เช่น คนที่เป็นชู้กับเมียหรือสามีคนอื่นต้องตกนรก ยมบาลจะเอาหอกไล่ทิ่มแทงให้ไปขึ้นต้นงิ้วที่มีหนามคมเป็นกรด คนที่ตีด่าพ่อ แม่ และพระภิกษุสามเณรตายไปตกนรกมีกงจักรพัดอยู่บนศีรษะ เรื่องเกี่ยวกับสัตว์นรกที่ได้รับ

ความทุกข์ต่างๆ มักเขียนไว้ตามวัดทั่วไป เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนใจแก่มวลมนุษย์ไม่ให้กระทำความชั่วต่อสัตว์โลกด้วยกัน

นอกจากนี้ในคัมภีร์ได้กล่าวถึงการบำรุงบิดา มารดา โดยแต่งเป็นนิทานที่มีเรื่องเล่าว่ามีมาณพนามว่า "มิตตวินทุ" เป็นบุตรเกกมะเหรกของอุบาสิกาหม้ายผู้หนึ่ง เขาต้องการจะไปเที่ยวทะเลกับพ่อค้าสำเภา แต่มารดาไม่อนุญาตให้ไปเพราะด้วยความเป็นห่วงเกรงว่าจะได้รับอันตราย บุตรชายไม่พอใจจึงใช้เท้าถีบมารดาล้มคว่ำลง แล้วจึงหนีไปเที่ยวกับพ่อค้าสำเภาจนได้

ด้วยผลกรรมที่ได้กระทำไว้แก่มารดาของตนเช่นนั้น เผอิญเรือลำนั้นมีเหตุเป็นไปคือเรือได้แตกอยู่กลางทะเล มิตตวินทุ ได้ว่ายน้ำไปพบเกาะๆหนึ่ง ซึ่งเป็น ที่อยู่ของพวกเปรตเศษนรกเมื่อมิตตวินทุขึ้นเกาะนั้นได้เผอิญไปพบเปรตตนหนึ่งซึ่งทุบตีพ่อแม่แล้วไปตกนรก เมื่อพ้นจากนรกแล้วก็มาเป็นเปรตที่เกาะนี้ บนศีรษะมีกงจักรหมุนคว้าง ผ่าศีรษะมีเลือดไหลกระเซ็นเป็นฝอย ร้องครวญคราง พร้อมกับยกมืออันสั่นระริกขึ้นกวัดแกว่งด้วยความเจ็บปวดอันแสนจะทนได้

เพราะผลกรรมที่ได้กระทำไว้กับมารดาตน มิตตวินทุจึงได้แลเห็นกงจักรที่พัดอยู่บนศีรษะของเปรตตนนั้นเป็นดอกบัว ซึ่งเหมือนดอกไม้ประดิษฐ์ที่ทำเป็นเครื่องสวมศีรษะอย่างงดงาม และสังเกตเสียงร้องครวญคราง พร้อมกับยกมืออันสั่นกวัดแกว่งไปมานั้นเป็นเสียงร้องรำทำเพลง พร้อมกับการฟ้อนรำที่รื่นเริงยิ่งนักถึงแก่หักใจไว้ไม่ได้จึงเข้าไปขอกงจักรซึ่งตนเห็นเป็นดอกบัวต่อเปรตตนนั้น และเปรตตนนั้นก็ได้ทราบทันทีว่ามิตตวินทุ คงต้องทำกรรมอันแสนชั่วเช่นเรา กรรมจึงดลบัลดาลให้เขาต้องรักชอบและนิยมอย่างนี้ ซึ่งเราก็น่าจะพ้นจากกรรมนี้แล้ว เปรตตนนั้นจึงได้มอบกงจักรให้แก่ มิตตวินทุ แล้วก็อันตรธานหายไป

ต่อจากนั้น มิตตวินทุ จึงได้รับช่วงกงจักร ซึ่งตนสำคัญผิดว่าเป็นดอกบัว พร้อมด้วยความทุกขเวทนาที่ไม่ผิดแผกจากเปรตผู้มอบให้แก่ตนจนสิ้นกรรมไปในครั้งนี้

รวมความสุภาษิตที่กล่าวว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นั้นมาจากเรื่องของ มิตตวินทุ ซึ่งใช้เปรียบเทียบในเรื่องที่เห็นผิดเป็นชอบดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

กาพย์ห่อโคลง

อย่า นิยมสิ่งร้ายชอบ ชมชั่ว
เห็น สนุกทุกข์ถึงตัว จึ่งรู้
กง จักรว่าดอกบัว บอกรับ เร็วแฮ
จักร พัดเศียรร้องฮู้ จึ่งรู้ผิดตน



๖๒. หอกข้างแคร่

ความหมาย : หอกที่ปักติดไว้กับแคร่ สำหรับผู้นั่งแคร่หยิบได้สะดวก การที่หอกปักติดอยู่กับแคร่ เพื่อประโยชน์ผู้นั่งแคร่นี้ อาจจะเป็นโทษก็ได้ เช่น บริวารที่ไม่มีอาวุธเมื่อคิดทรยศก็เป็นโอกาสที่จะฉวยหอกนั้นมาเป็นอาวุธใช้แทงผู้ที่นั่งแคร่ได้ง่ายทันที ดังนี้จึงเกิดสำนวนหอกข้างแคร่ หมายถึงศัตรูอยู่ข้างตัว หรือผู้ที่ตามปกติวิสัยไม่ถูกกันมาอยู่ด้วยกัน เช่น พ่อเลี้ยง ลูกเลี้ยง วันใดวันหนึ่งศัตรูก็อาจทำร้ายเอาได้



๖๓. หักด้ามพร้าด้วยเข่า

ความหมาย : ใช้วิธีบังคับหรือเคี่ยวเข็ญเอาอย่างหักโหม ตามความต้องการของตนเอง โดยไม่คำนึงว่า จะเกิดผลเสียอย่างไรบ้าง

ความเป็นมา : "พร้า" หมายถึงมีดใหญ่ที่ใช้สับและฟัน คนสมัยก่อนๆ มักจะใช้คำพูดควบกันไปว่า "มีดพร้า" และเป็นของประจำทุกครัวเรือน จึงมักจะนิยมเอามาผูกสำนวน.



๖๔. อย่าซื้อควายหน้านา

ความหมาย : อย่าซื้ออะไรในขณะที่คนเขากำลังต้องการกันมาก เพราะต้องซื้อในราคาแพง ภาษิตนี้สอนเรื่อง การวางแผนให้รอบคอบ การทำกิจการใดที่ไม่ถูกเวลา ย่อมได้รับผลเดือดร้อน เพราะหน้านาคือเดือน ๖ เป็นช่วงที่ชาวนาทุกคน ย่อมต้องการควายทำนา ควายจึงมีราคาแพง



๖๕. อย่าเล่นกับไฟ

ความหมาย : อย่าเล่นกับของร้อน หรือสิ่งที่ทำให้ร้อน อาจเกิดอันตรายได้

ความเป็นมา : โบราณใช้คำพังเพยคำนี้สอนคน (โดยเฉพาะสตรี) ว่าอย่าเล่นกับไฟ หรือลองดี หรือเสี่ยงกับสิ่งที่รู้ว่าจะเป็นอันตรายเหมือนเช่นการปล่อยตัวไปเที่ยวในที่ลับกับชายสองต่อสองนั่นคือเสี่ยงต่อการที่จะพลาดท่าเสียที เสียตัว เสียพรหมจรรย์ให้กับชายในที่สุด



๖๖. อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควาย ให้ลูกท่านเล่น

ความหมาย : เป็นคำพูดสอนใจไม่ให้เกียจคร้าน เมื่อไปอาศัยอยู่บ้านคนอื่น อย่าดูดาย หมายถึงอย่าอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไร ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของงานที่จะช่วยทำได้ เพื่อแบ่งเบาภาระหรือเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของบ้าน



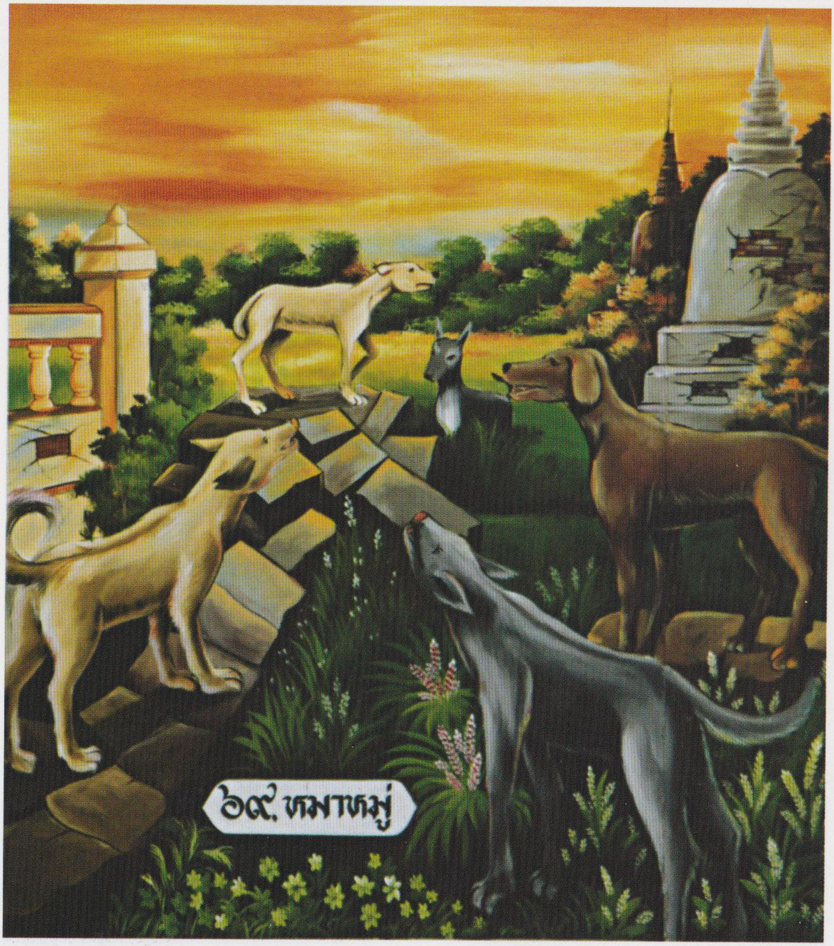
๖๗. หวานคอแร้ง

ความหมาย : ทำอะไรได้ง่ายอย่างสะดวกสบาย อย่างชื่นชอบใจคล่อง กินได้ง่าย ทำได้ง่าย ไม่ต้องออกแรงหรือออกหัวคิดอะไรเลย



๖๘. หมาหวงก้าง

ความหมาย : บุคคลที่หวงในสิ่งที่แม้แต่ตนเองก็ไม่ต้องการหรือใช้ประโยชน์ไม่ได้แล้ว, คนที่หวงของที่ตนเองไม่สามารถเอาได้ เช่น แมวไม่ใช้ดินสอแล้ว แต่ไม่ยอมให้เพื่อนเพราะหวงเอาไว้คนเดียวไม่ยอมแบ่งเพื่อนใช้ด้วย



๖๙. หมาหมู่

ความหมาย : คนหลายหลายคนที่ชอบรุมทำร้ายคน ๆ เดียว ที่ไม่มีทางสู้ หรือคนที่มีจำนวนน้อยกว่า



๗๐. หมาเห่าใบตองแห้ง

ความหมาย : คนที่ชอบเอะอะโวยวายเป็นที่อวดตัวว่า ตนเก่งกล้า แต่แท้จริงแล้วกลับเป็นคนขี้ขลาด ไม่กล้าเผชิญกับศัตรู เปรียบได้กับใบตองแห้งที่ติดกับต้นกล้วย เวลาลมพัดมามีเสียงดังแกรกกรากหมาได้ยินเข้าหน่อยก็มักจะเห่าส่งเดช.

ภาค ๒

เรียงตามลำดับตัวอักษร

หมวด ก.

๑. **กงเกวียนกำเกวียน** - ทำเขาอย่างไร ย่อมได้อย่างนั้น

๒. **ก้มหน้าก้มตา** - ตั้งใจทำไปจนกว่าจะสำเร็จ

๓. **กรวดน้ำคว่ำขัน** - ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย

๔. **กระชังหน้าใหญ่** - ออกรับที่จะจัดทำเอง

๕. **กระเชอก้นรั่ว** - ไม่เก็บหอมรอมริบ สุรุ่ยสุร่าย

๖. **กระดังงาลนไฟ** - สตรีที่ผ่านการแต่งงานแล้วเอาอกเอาใจผู้ชายได้ดีกว่าสตรีที่ยังมิได้แต่งงาน

๗. **กระดี่ได้น้ำ** - แสดงอาการดีอกดีใจจนตัวสั่น

๘. **กระดูกร้องไห้** - จับฆาตกรมาลงโทษได้

๙. **กระต่ายตื่นตูม** - อาการตกใจโดยไม่สำรวจตรวจตราให้ดีก่อน

๑๐. **กระต่ายขาเดียว** - ยืนกรานไม่ยอมรับ

๑๑. **กระต่ายหมายจันทร์** - ชายที่หมายปองหญิงที่มีฐานะสูงกว่า

๑๒. **กระโถนท้องพระโรง** - ผู้ที่ถูกใครต่อใครใช้อยู่คนเดียว

๑๓. **กระหม่อมบาง** - เจ็บป่วยง่าย (ขม่อมบาง)

๑๔. **กลมเป็นลูกมะนาว** - หลบหลีกคล่องจนจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน

๑๕. **กลับเนื้อกลับตัว** - เลิกทำสิ่งไม่ดี หันมาทำแต่สิ่งที่ดี

๑๖. **กลับหน้ามือเป็นหลังมือ** - เปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างตรงกันข้าม

๑๗. **กล้านักมักบิ่น** - กล้าเกินไปจะทำให้มีอันตราย

๑๘. **กลิ้งครกขึ้นเขา, เข็นครกขึ้นภูเขา**	- ทำงานที่ยากเกินความสามารถของตน
๑๙. **กวนน้ำให้ขุ่น**	- ทำเรื่องที่จบแล้วให้เกิดวุ่นวายขึ้นอีก
๒๐. **ก่อแล้วต้องสาน**	- ริเริ่มทำอะไรแล้ว ต้องทำต่อให้เสร็จ
๒๑. **กัดหางตัวเอง**	- พูดจาวกไปวนมา
๒๒. **กาคาบพริก**	- คนผิวดำชอบแต่งตัวด้วยผ้าสีแดง
๒๓. **กาหลงรัง**	- ผู้เร่ร่อนไม่มีที่อยู่แน่นอน
๒๔. **กำขี้ดีกว่ากำตด**	- ได้บ้างเล็กน้อย ดีกว่าไม่ได้อะไรเลย
๒๕. **กำแพงมีหู ประตูมีตา**	- จะพูดหรือทำอะไรให้ระมัดระวัง
๒๖. **กิ่งทองใบหยก**	- เหมาะสมกันทุกอย่าง
๒๗. **กินแกลบกินรำ**	- ลักษณะของคนไม่ฉลาด
๒๘. **กินที่ลับไขที่แจ้ง**	- นำเรื่องที่ทำกันในที่ลับไปเปิดเผย
๒๙. **กินน้ำตา**	- ต้องระทมทุกข์ร้องไห้
๓๐. **กินน้ำใต้ศอก**	- ต้องยอมรับเป็นรองเขา
๓๑. **กินน้ำไม่เผื่อแล้ง**	- มีอะไรก็ใช้หมดไม่คิดถึงอนาคต
๓๒. **กินบนเรือนขี้บนหลังคา**	- คนอกตัญญู คนเนรคุณ
๓๓. **กินบ้านกินเมือง**	- เอาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นของตน
๓๔. **กินเหมือนหมูอยู่เหมือนหมา**	- ไม่มีระเบียบ, เละเทะ
๓๕. **กินเหล็กกินไหล**	- มีความอดทนผิดปกติ
๓๖. **กินอยู่กับปาก อยากอยู่กับท้อง**	- รู้เรื่องนั้นๆ ดี แต่แสร้งทำเป็นไม่รู้
๓๗. **กู่ไม่กลับ**	- ห้ามไม่ฟัง ไม่ฟังคำทัดทาน
๓๘. **เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน**	- เก็บเล็กผสมน้อย
๓๙. **เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง**	- เกลียดตัวเขา แต่อยากได้ผลประโยชน์จากเขา
๔๐. **เกลือจิ้มเกลือ**	- ไม่ยอมเสียเปรียบ แก้เผ็ดให้สาสมกัน
๔๑. **เกลือเป็นหนอน**	- คนพวกเดียวกัน หักหลังกันเอง

๔๒. เกี่ยวแฝกมุงป่า - ทำอะไรเกินกำลังตัวเอง
๔๓. แกว่งตีนหาเสี้ยน - รนหาเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ
๔๔. ใกล้เกลือกินด่าง - อยู่ใกล้ผู้ใหญ่ แต่กลับไม่ได้ดี
๔๕. ไก่แก่แม่ปลาช่อน - หญิงที่มีเล่ห์เหลี่ยม จัดจ้านมาก
๔๖. ไก่รองบ่อน - ผู้ที่เป็นตัวสำรอง เรียกใช้ได้เสมอ
๔๗. ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่ - ต่างรู้ตื้นลึกหนาบางของกันและกัน
๔๘. ไก่อ่อน - ยังไม่ชำนาญ อ่อนหัด
๔๙. ไกลปืนเที่ยง - อยู่ไกลความเจริญ ไม่ค่อยรู้อะไร

หมวด ข.

๑. ขนหน้าแข้งไม่ร่วง - ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน
๒. ขนมผสมน้ำยา - พอ ๆ กัน จะว่าข้างไหนดีกว่ากันไม่ได้
๓. ขมเป็นยา (หวานเป็นลม) - คำติก่อให้เกิดความสำนึกตัว
๔. ข่มเขาโคขืนให้กลืนหญ้า - บังคับให้เขาทำตามชอบใจของตน
๕. ขมิ้นกับปูน - ชอบทะเลาะกันเมื่ออยู่ใกล้กัน
๖. ขว้างงูไม่พ้นคอ - ทำอะไรแล้ว ผลร้ายกลับมาถึงตนเอง
๗. ขวานผ่าซาก - โผงผางไม่เกรงใจใคร
๘. ของหายตะพายบาป - ทำของหายแล้วโทษผู้อื่น
๙. ข้าเก่าเต่าเลี้ยง - คนที่เคยรับใช้กันมานานจนไว้ใจกัน
๑๐. ข้านอกเจ้า ข้าวนอกหม้อ - ทำเหนือคำสั่งหรือแบบอย่างธรรมเนียม
๑๑. ข้ามน้ำข้ามทะเล - ต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ กว่าจะได้ผลสำเร็จ

๑๒. **ขายผ้าเอาหน้ารอด** - รักษาชื่อเสียงของตนไว้ แม้จะต้องเสียของ ๆ ตนไปบ้าง
๑๓. **ขายหน้าวันละห้าเบี้ย** - ทำให้ต้องอับอายขายหน้าอยู่ทุกวัน
๑๔. **ข้าวแดงแกงร้อน** - อุปการคุณที่มีต่อกัน
๑๕. **ข้าวยากหมากแพง** - ภาวะที่ขาดแคลนอาหาร
๑๖. **ข้าวเหลือเกลืออิ่ม** - ภาวะที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร
๑๗. **ข้าวใหม่ปลามัน** - อะไรที่เป็นของใหม่ก็ถือว่าดี
๑๘. **ขิงก็ราข่าก็แรง** - ต่างไม่ยอมลดละให้กัน
๑๙. **ขี่ช้างจับตั๊กแตน** - ลงทุนมากแต่ได้ผลน้อย
๒๐. **ขี้ก้อนใหญ่ให้เด็กเห็น** - ทำสิ่งไม่ควรให้ผู้น้อยเห็น
๒๑. **ขี้ไม่ให้หมากิน** - ตระหนี่ถี่เหนียว
๒๒. **ขี้ราดโทษล่อง** - ทำผิดเองกลับโทษผู้อื่น
๒๓. **ขึ้นต้นไม้สุดยอด** - หมดทางเจริญต่อไป
๒๔. **ขุดด้วยปากถากด้วยตา** - แสดงอาการดูหมิ่นทั้งด้วยวาจาและสายตา
๒๕. **ขุดดินกินหญ้า** - ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ พอเลี้ยงตัวไปได้
๒๖. **ขุดบ่อล่อปลา** - ทำอุบายให้เขาหลงเชื่อเพื่อผลประโยชน์ของตน
๒๗. **ขุนนางใช่พ่อแม่ หินแง่ใช่ตายาย** - ถ้าไม่ใช่พ่อแม่ หรือปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ควรไว้ใจทั้งนั้น
๒๘. **เข้าด้ายเข้าเข็ม** - เวลาสำคัญ
๒๙. **เข้าตามตรอกออกตามประตู** - ทำตามธรรมเนียมประเพณี
๓๐. **เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม** - รู้จักกาลเทศะ
๓๑. **เข้าเถื่อนอย่าลืมพร้า** - ให้มีสติ อย่ามีประมาท

๓๒. **เข้ารกเข้าพง** - พูดหรือทำไม่ถูกกับเรื่อง
๓๓. **เข้าหูซ้ายทะลุหูขวา** - แนะนำไม่ได้ผล
๓๔. **เขียนด้วยมือลบด้วยตีน** - สนับสนุนแล้วภายหลังทำลาย
๓๕. **เขียนเสือให้วัวกลัว** - ทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้ฝ่ายตรงกันข้ามเสียขวัญ เกรงกลัว

หมวด ค.

๑. **คดในข้องอในกระดูก** - มีนิสัยชอบโกง มีเล่ห์เหลี่ยมจัด
๒. **คนดีผีคุ้ม** - ทำดีแล้วไม่มีภัย
๓. **คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ** - คนรักมีน้อย คนชังมีมาก
๔. **คนละไม้ คนละมือ** - ร่วมด้วยช่วยกัน
๕. **คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ** - จะคบใครให้พิจารณาเสียก่อน
๖. **คมในฝัก** - มีความรู้ความสามารถ แต่ยังไม่ถึงเวลาก็ไม่แสดงออก
๗. **คลื่นกระทบฝั่ง** - เรื่องราวที่ครึกโครม แล้วเงียบหายไป
๘. **คลื่นใต้น้ำ** - เหตุการณ์รุนแรงกรุ่นอยู่ข้างใน ข้างนอกดูเรียบ
๙. **คลุมถุงชน** - สองฝ่ายมาพบกันทั้งที่ไม่เคยเห็นหรือรู้จักกันมาก่อน
๑๐. **คว้าน้ำเหลว** - ผลออกมาไม่ได้ตามประสงค์
๑๑. **ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด** - มีความรู้มาก แต่ไม่ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์
๑๒. **คว่ำบาตร** - ไม่คบค้าสมาคมด้วย

๑๓. **คอเป็นเอ็น** - ชอบเถียงไม่ลดละ
๑๔. **คอหอยกับลูกกระเดือก** - เข้ากันได้ดี แยกกันไม่ออก
๑๕. **คาหนังคาเขา** - จับได้ขณะทำผิด หรือพร้อมของกลาง
๑๖. **คางเหลือง** - ลักษณะคนป่วยแทบเอาชีวิตไม่รอด
๑๗. **คางคกขึ้นวอ** - คนฐานะต่ำ พอได้ดีแล้วถือตัวอวดดี
๑๘. **คาบลูกคาบดอก** - ไม่แน่ว่าจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง
๑๙. **คืบก็ทะเล ศอกก็ทะเล** - ออกทะเลอย่าประมาท มีแต่อันตราย
๒๐. **โคแก่ชอบกินหญ้าอ่อน** - ชายสูงอายุชอบผู้หญิงวัยรุ่น

หมวด ฆ.

๑. **ฆ้องปากแตก** - ปากโป้ง เก็บความลับไม่อยู่
๒. **ฆ่าควายอย่าเสียดายเกลือ(พริก)** - คิดทำการใหญ่ อย่าขี้เหนียว
๓. **ฆ่าไม่ตาย ขายไม่ขาด** - ตัดกันไม่ขาด

หมวด ง.

๑. **งมเข็มในมหาสมุทร** - ค้นหาสิ่งที่หายาก
๒. **งอมพระราม** - ประสบทุกข์ยากเดือดร้อน
๓. **งานหลวงไม่ขาด งานราษฎร์ไม่เสีย** - ทำงานไม่บกพร่องทั้งงานส่วนตัวและส่วนรวม
๔. **งูกินหาง** - เกี่ยวโยงกันไปเป็นทอด ๆ
๕. **เงาตามตัว** - คนที่ไปไหนไปด้วยกันไม่แยกกัน
๖. **เงียบเป็นเป่าสาก** - ลักษณะที่เงียบสนิท ไม่ยอมพูด
๗. **เงื้องง่าราคาแพง** - จะทำอะไรก็ไม่ทำ ดีแต่วางท่าวางทาง

๘. **โง่แกมหยิ่ง** - อวดดีทั้ง ๆ ที่โง่
๙. **โง่เง่าเต่าตุ่น** - โง่ที่สุด
๑๐. **โง่แล้วอยากนอนเตียง** - โง่แล้วไม่เจียมตัว

หมวด จ.

๑. **จมไม่ลง** - เคยทำตัวใหญ่ แล้วเล็กไม่เป็น
๒. **จับงูข้างหาง** - ทำสิ่งที่ก่อให้เกิดอันตราย
๓. **จับตัววางตาย** - กำหนดตัวบุคคลให้ทำหน้าที่โดยเฉพาะ
๔. **จับแพะชนแกะ** - ทำอย่างขอไปที
๕. **จับเสือมือเปล่า** - หาประโยชน์เข้าตัวโดยไม่ต้องลงทุน
๖. **จุดไต้ตำตอ** - พูดหรือทำสิ่งใดแล้วไปโดนเจ้าของเรื่องโดยไม่รู้ตัว
๗. **เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด** - ไม่มีที่อยู่แน่นอน

หมวด ช.

๑. **ชนักติดหลัง** - ความชั่วหรือความผิดที่ติดตัวอยู่
๒. **ชักซุงตามขวาง** - ทำอะไรไม่ถูกวิธี ย่อมลำบาก
๓. **ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน** - นำศัตรูเข้าบ้าน
๔. **ชักใบให้เรือเสีย** - พูดหรืออะไรขวาง ๆ
๕. **ชักแม่น้ำทั้งห้า** - พูดจาหว่านล้อมเพื่อเอาประโยชน์
๖. **ชักใย** - บัญชาการอยู่เบื้องหลัง
๗. **ชักหน้าไม่ถึงหลัง** - รายรับไม่พอกับรายจ่าย

๘. **ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์** - ไม่เอาธุระ ปล่อยไปตามเรื่อง
๙. **ช้า ๆ ได้พร้าเล่มงาม** - ค่อย ๆ คิดค่อย ๆ ทำจะดีเอง
๑๐. **ช้าเป็นการนานเป็นคุณ** - ค่อย ๆ ทำดีกว่าด่วนทำ
๑๑. **ช้างตายทั้งตัวเอาใบบัวมาปิด** - ความชั่วความผิดที่คนอื่นรู้แล้วจะปิดอย่างไรก็ไม่มิด
๑๒. **ชายสามโบสถ์** - คนบวชแล้วสึก ๓ ครั้ง
๑๓. **ชิงสุกก่อนห่าม** - รีบทำสิ่งที่ยังไม่ถึงเวลาทำ
๑๔. **ชี้นกบนปลายไม้** - หวังสิ่งไกลตัว
๑๕. **ชี้นกเป็นนก ชี้ไม้เป็นไม้** - ผู้ใหญ่ว่าอย่างไร ผู้น้อยก็คล้อยตามเพราะกลัวอำนาจหรือประจบ
๑๖. **ชุบมือเปิบ** - ฉวยเอาประโยชน์ โดยไม่ต้องลงทุน
๑๗. **เชื้อไม่ทิ้งแถว** - เป็นไปตามเผ่าพันธุ์
๑๘. **ซื่อเหมือนแมวนอนหวด** - แสร้งทำเป็นซื่อ
๑๙. **ซื้อควายหน้านา ซื้อผ้าหน้าตรุษ ซื้อวัวหน้านา ซื้อผ้าหน้าหนาว** - ซื้อของไม่คำนึงถึงเวลาย่อมได้ของแพง

หมวด ด.

๑. **ดอกพิกุลร่วง** - อาการนิ่งไม่ยอมพูด
๒. **ดาบสองคม** - มีทั้งคุณและโทษ
๓. **ดินพอกหางหมู** - สิ่งที่คั่งค้างพอกพูนเรื่อย ๆ
๔. **ดีดลูกคิด** - นึกถึงผลได้ผลเสียอย่างละเอียด
๕. **ดีดลูกคิดรางแก้ว** - คิดถึงผลที่จะได้ทางเดียว
๖. **ดูวัวให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่** - รู้จักพิจารณาลักษณะของคนที่จะคบหา

๗. **ดูตาม้า ตาเรือ** - พิจารณาให้รอบคอบ
๘. **เด็กเมื่อวานซืน** - มีความรู้หรือประสบการณ์น้อย
๙. **เด็ดดอกไม้ร่วมต้น** - เคยทำบุญทำกุศลร่วมกัน
๑๐. **เด็ดดอกไม่ไว้ขั้ว เด็ดบัวไม่ไว้ใย** - ตัดญาติขาดมิตร
๑๑. **เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด** - ทำตามผู้ใหญ่แล้วปลอดภัย
๑๒. **ได้แกงเทน้ำพริก** - ได้ใหม่ลืมเก่า
๑๓. **ได้ทีขี่แพะไล่** - ซ้ำเติมผู้เพลี่ยงพล้ำ

หมวด ต.

๑. **ตกกระไดพลอยโจน** - จำต้องเข้าร่วมในเหตุการณ์โดยไม่มีทางเลี่ยง
๒. **ตกใต้เถรเทวทัต** - ตกนรกขุมต่ำที่สุด
๓. **ตกนรกทั้งเป็น** - ได้รับความลำบากแสนสาหัส
๔. **ตกน้ำไม่ว่าย** - ไม่ช่วยตัวเองเลย
๕. **ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้** - อยู่ในที่คับขันก็ไม่เป็นอันตราย
๖. **ตกเป็นเบี้ยล่าง** - เสียเปรียบเขา
๗. **ตกล่องปล่องชิ้น** - ตัดสินใจเข้าร่วมชีวิตด้วย
๘. **ตกหลุมพราง** - หลงกลเขา หรือเสียรู้เขา
๙. **ต้นร้ายปลายดี ต้นวายปลายดก** - ตอนต้นไม่ดี ไปดีเอาตอนหลัง
๑๐. **ตบมือข้างเดียวไม่ดัง** - ทำอะไรฝ่ายเดียวไม่เกิดผล
๑๑. **ตบหัวกลางศาลา ขอขมาที่บ้าน** - รับผิดไม่สมกับความผิดที่ทำไว้

๑๒. **ตบหัวลูบหลัง** - ทำหรือพูดให้เจ็บใจก่อนแล้วทำหรือพูดปลอบใจทีหลัง
๑๓. **ตลาดหน้าคุก** - ราคาแพง
๑๔. **ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก** - พูดหรือทำกลับกลอก
๑๕. **ต้อนรับขับสู้** - ต้อนรับอย่างแข็งขัน
๑๖. **ต้อนหมูเข้าเล้า** - บังคับคนไม่มีทางสู้
๑๗. **ตะเภาเดียวกัน** - พวกเดียวกัน
๑๘. **ตักน้ำรดหัวตอ (สาก)** - แนะนำเท่าไรก็ไม่ได้ผล
๑๙. **ตักบาตรอย่าถามพระ** - จะให้อะไรแก่ผู้เต็มใจรับไม่ควรถาม
๒๐. **ตักน้ำใส่กะโหลก ชะโงกดูเงา** - ให้รู้ฐานะของตัวเอง
๒๑. **ตัดช่องน้อยแต่พอตัว** - เอาตัวรอดแต่ผู้เดียว
๒๒. **ตัดญาติขาดมิตร** - ตัดขาดจากกัน
๒๓. **ตัดเป็นตัดตาย** - ตัดขาดจากกันอย่างเด็ดขาด
๒๔. **ตัดไฟแต่ต้นลม** - ตัดเหตุที่จะทำให้เรื่องราวลุกลาม
๒๕. **ตัดหนามอย่าไว้หน่อ** - ทำลายให้ถึงต้นตอ
๒๖. **ตัดหางปล่อยวัด** - ตัดขาดไม่เกี่ยวข้องอีกต่อไป
๒๗. **ตัวจักรใหญ่** - คนเป็นหัวหน้าในการดำเนินงาน
๒๘. **ตัวตายตัวแทน** - ผู้รับช่วงงานติดต่อกันไม่ขาดตอน
๒๙. **ตัวเป็นเกลียว** - ขยันทำงานอยู่ตลอด
๓๐. **ตามีตามา ตาสีตาสา** - คนสูงอายุแต่มีการศึกษาน้อย
๓๑. **ตาบอดคลำช้าง** - คนมีความรู้ด้านเดียวแล้วเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น
๓๒. **ตาบอดได้แว่น** - ได้สิ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ตน
๓๓. **ตาบอดสอดตาเห็น** - อวดรู้ในสิ่งที่ตนไม่รู้
๓๔. **ตาเป็นมัน** - มองจ้องสิ่งที่ต้องใจอย่างจดจ่อ
๓๕. **ตาเป็นสับปะรด** - มีพรรคพวกคอยดูเหตุการณ์อยู่รอบข้าง

๓๖. **ตาเฟื้องตาสลึง** - สายตาที่แสดงอาการชอบพอรักใคร่
๓๗. **ตาลุกตาชัน** - อาการเบิกตากว้าง เพราะอยากได้
๓๘. **ตาเล็กตาน้อย** - สายตาที่ชอบพอเป็นการทอดไมตรี
๓๙. **ตามใจปากมากหนี้** - เห็นแก่กินย่อมสิ้นเปลืองมาก
๔๐. **ตามใจปากลำบากท้อง** - เห็นแก่กินมักจะเดือดร้อน
๔๑. **ตามยถากรรม** - สุดแต่จะเป็นไป
๔๒. **ตามเรื่องตามราว** - สุดแต่จะเป็นไป
๔๓. **ตามลมตามแล้ง** - สุดแต่จะเป็นไป
๔๔. **ตายประชดป่าช้า** - แกล้งพูดหรือทำประชดผู้อื่นแต่ตนกลับเสียหาย
๔๕. **ตำข้าวสารกรอกหม้อ** - หาพอกินไปมื้อหนึ่ง ๆ
๔๖. **ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ** - ลงทุนมาก ได้กำไรน้อย
๔๗. **ติเรือทั้งโกลน** - ตำหนิสิ่งที่ยังทำไม่เสร็จ
๔๘. **ติดต้อยห้อยตาม** - เดินตามไปติด ๆ
๔๙. **ตีงูให้กากิน** - ทำสิ่งใดแล้ว ผลไปตกแก่ผู้อื่น
๕๐. **ตีงูให้หลังหัก** - ทำการแก่ศัตรูโดยไม่จริงจังเด็ดขาด
๕๑. **ตีตนก่อนไข้** - หวาดกลัวเรื่องที่ยังไม่เกิด
๕๒. **ตีท้ายน้ำ** - เข้าทำในตอนหลัง
๕๓. **ตีปลาหน้าไซ** - พูดหรือทำให้เรื่องของคนอื่นเสียหาย
๕๔. **ตีป่าให้เสือกลัว** - ขู่ให้เกิดความกลัว
๕๕. **ตีวัวกระทบคราด** - โกรธคนหนึ่งแต่ทำอะไรเขาไม่ได้ไพล่ไปรังควานคนที่เกี่ยวข้องกับเขา
๕๖. **ตีหลายหน้า** - ตลบตะแลง
๕๗. **ตีนถีบปากกัด** - ทำทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงความลำบาก

๕๘. **ตีนเท่าฝาหอย** - ตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ
๕๙. **ตื่นแต่ดึก สึกแต่หนุ่ม** - เร่งทำงานให้เหมาะแก่วัยและเวลา
๖๐. **เตี้ยอุ้มค่อม** - คนมีฐานะต่ำช่วยเหลือคนมีฐานะต่ำ
๖๑. **แตงเถาตาย** - หญิงม่ายที่มีอายุมาก
๖๒. **แตงร่มใบ** - ผิวเนื้อนวลงาม
๖๓. **ไต่ไม้ลำเดียว** - ทำการใดลำพังคนเดียว

หมวด ถ.

๑. **ถ่มน้ำลายรดฟ้า** - คิดร้ายต่อสิ่งที่สูง ตนเองแพ้ภัย
๒. **ถอดเขี้ยวถอดเล็บ** - เลิกแสดงฤทธิ์อำนาจต่อไป
๓. **ถอนรากถอนโคน** - ทำลายให้สิ้นเสี้ยนหนาม
๔. **ถอนหงอก** - ไม่นับถือความเป็นผู้ใหญ่
๕. **ถ่านไฟเก่า** - คนที่เคยรักกันมาก่อน
๖. **ถี่ลอดตาช้าง ห่างลอดตาเล็น** - ดูว่าถี่ถ้วน แต่ไม่ถี่ถ้วนจริง
๗. **ถีบหัวส่ง** - ไสไปให้พ้น ไม่ใยดี
๘. **เถรส่องบาตร** - ทำตามเขาทั้งที่ไม่รู้ที่มาที่ไป
๙. **เถรตรง** - ไม่รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว

หมวด ท.

๑. **ทรัพย์ในดินสินในน้ำ** - สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ทำประโยชน์ได้
๒. **ทองแผ่นเดียวกัน** - เกี่ยวดองกันโดยพิธีแต่งงาน

๓. **ทองไม่รู้ร้อน** - ไม่สะดุ้งสะเทือน
๔. **ทั้งขึ้นทั้งล่อง** - เกี่ยวข้องกันไม่พ้นไปได้
๕. **ท่าดีทีเหลว** - ท่าทางดี แต่พูดหรือทำอะไรไม่ได้เรื่อง
๖. **ทำคุณบูชาโทษ** - ทำดีแต่กลับเป็นร้าย
๗. **ทำนาบนหลังคน** - ทำประโยชน์ใส่ตนโดยขูดรีดผู้อื่น
๘. **ทำนาออมกล้า ทำปลาออมเกลือ** - ทำการสิ่งใด ถ้ากลัวหมดเปลือง ย่อมไม่ได้ผลเต็มที่
๙. **ทำบุญเอาหน้า** - ไม่ได้ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ
๑๐. **ทีเล่นทีจริง** - เล่นก็ได้จริงก็ได้
๑๑. **ที่เท่าแมวดิ้นตาย** - ที่ดินมีเนื้อที่เล็กน้อย
๑๒. **แทงใจดำ** - พูดตรงกับความในใจของผู้ฟัง
๑๓. **แทรกแผ่นดิน** - ไม่อยากให้ใครพบหน้าเพราะอับอาย

หมวด น.

๑. **นกต่อ** - คนที่ทำหน้าที่ล่อลวงให้คนอื่นเชื่อ
๒. **นกสองหัว** - คนที่ทำตัวฝักใฝ่เข้าด้วยทั้ง ๒ ฝ่าย
๓. **นกรู้** - คนมีไหวพริบรู้ทันเหตุการณ์
๔. **นอนหลับไม่รู้นอนคู้ไม่เห็น** - ไม่รู้เรื่องรู้ราว
๕. **นั่งในหัวใจ** - ทำถูกตรงตามที่คิดไว้
๖. **น่าเกลียดน่าชัง** - เด็กที่น่ารักน่าเอ็นดู
๗. **นายว่าขี้ข้าพลอย** - พูดว่าร้ายคนอื่นตามเจ้านายไปด้วย
๘. **น้ำขึ้นให้รีบตัก** - มีโอกาสดีควรรีบทำ

๙. **น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก** - แม้ไม่พอใจก็ไม่แสดงออก
๑๐. **น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ** - อย่าขัดขวางผู้มีอำนาจ
๑๑. **น้ำซึมบ่อทราย** - หามาได้เรื่อย ๆ
๑๒. **น้ำตาเช็ดหัวเข่า** - เสียใจ ผิดหวังอย่างหนัก
๑๓. **น้ำตาตกใน** - เสียใจอย่างมากแต่ไม่แสดงออก
๑๔. **น้ำตาลใกล้มด ใครจะอดได้** - ชายหญิงอยู่ใกล้กัน ยากที่จะห้ามใจไม่ให้รักกัน
๑๕. **น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง** - พูดมากแต่ได้สาระน้อย
๑๖. **น้ำท่วมปาก** - พูดไม่ออกเพราะอาจมีภัยแก่ตนหรือผู้อื่น
๑๗. **น้ำน้อยแพ้ไฟ** - ฝ่ายข้างน้อยย่อมแพ้ฝ่ายข้างมาก
๑๘. **น้ำนิ่งไหลลึก** - คนที่มีท่าทางหงิม ๆ มักมีความคิดลึกซึ้ง
๑๙. **น้ำบ่อน้อย** - น้ำลาย
๒๐. **น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า** - พึ่งพาอาศัยกันและกัน
๒๑. **น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา** - ทีใครทีมัน
๒๒. **น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย** - คำพูดขวานผ่าซาก แต่ไม่เป็นพิษเป็นภัย ส่วนคำพูดที่ไพเราะอาจเป็นโทษเป็นภัยได้
๒๓. **น้ำลดตอผุด** - หมดอำนาจวาสนา ความชั่วก็ปรากฏ
๒๔. **น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งหนอง** - สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย
๒๕. **น้ำหนึ่งใจเดียวกัน** - มีความคิดไปในทางเดียวกัน
๒๗. **นิ้วไหนร้าย ก็ตัดนิ้วนั้น** - คนใดไม่ดีก็ตัดออกจากหมู่คณะ
๒๘. **เนื้อเต่ายำเต่า** - นำกำไรไปลงทุนต่อโดยไม่ต้องใช้ทุนเดิม

หมวด บ.

๑. **บนข้าวผี ตีข้าวพระ** - บนให้ผีสางหรือเทวดาช่วยเหลือโดยจะ(บนบานศาลกล่าว) แก้บนเมื่อได้รับผลสำเร็จ

๒. **บอกเล่าเก้าสิบ** - บอกกล่าวให้รู้

๓. **บอก(สอน)หนังสือสังฆราช** - สอนสิ่งที่เขารู้แล้ว

๔. **บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น** - ถนอมน้ำใจ ไม่ให้ขุ่นเคือง

๕. **บ้าหอบฟาง** - บ้าสมบัติ

๖. **บ้าห้าร้อยจำพวก** - บ้ามีหลายประเภท

๗. **บ่างช่างยุ** - พูดส่อเสียดให้เขาแตกกัน

๘. **บานปลาย** - เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่

๙. **บ้านเคยอยู่ อู่เคยนอน** - สถานที่ตนเคยอาศัยมาก่อน

๑๐. **บ้านแตกสาแหรกขาด** - เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องพลัดพรากกัน

๑๑. **บ้านนอกคอกนา** - คนที่อยู่นอกเมือง

๑๒. **บ้านเมืองมีขื่อมีแป** - บ้านเมืองประเทศชาติ ย่อมมีกฎหมายคุ้มครอง

๑๓. **บุกป่าฝ่าดง** - พยายามต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ

๑๔. **บุญทำกรรมแต่ง** - สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม

๑๕. **บุญมาวาสนาส่ง** - เมื่อมีบุญทุกอย่างก็มาเอง

๑๖. **เบี้ยน้อยหอยน้อย** - มีเงินจำนวนไม่มาก

๑๗. **เบี้ยบ้ายรายทาง** - เงินที่ต้องจ่ายเป็นระยะในการทำธุรกิจ

๑๘. **แบกหน้า** - จำใจกลับไปพึ่งคนที่ไม่ถูกกับตัว

หมวด ป.

๑. **ปรานีตีเอาเรือ**	- เอ็นดูเขาแต่ได้รับผลร้าย
๒. **ปล่อยนกปล่อยกา (ปล่อยลูกนกลูกกา)**	- ปล่อยให้เป็นอิสระ
๓. **ปล่อยปลาลงน้ำ**	- ปล่อยศัตรูแล้ว เขาไม่นึกถึงบุญคุณ
๔. **ปล่อยเสือเข้าป่า**	- ปล่อยศัตรูแล้ว เขาไม่นึกถึงบุญคุณ
๕. **ปลาข้องเดียวกัน**	- คนที่เป็นพวกเดียวกัน
๖. **ปลาตกน้ำตัวโต**	- สิ่งที่เสียหรือสูญมักใหญ่โตเกินจริง
๗. **ปลาติดหลังแห**	- คนที่ได้รับความเดือดร้อนร่วมกับคนอื่น ทั้งที่ไม่มีส่วนพัวพัน
๘. **ปลาหมอตายเพราะปาก**	- คนพูดพล่อย จนได้รับอันตราย
๙. **ปลาใหญ่กินปลาเล็ก**	- ผู้ใหญ่กดขี่ผู้น้อย
๑๐. **ปลายอ้อปลายแขม**	- ยังอยู่ห่างไกล
๑๑. **ปล้ำผีลุกปลุกผีนั่ง**	- พยายามทำให้มีเรื่องมีราวขึ้น
๑๒. **ปลูกเรือนคร่อมตอ**	- ทำสิ่งทับสิทธิผู้อื่น
๑๓. **ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกอู่ตามใจผู้นอน**	- ทำตามความพอใจของผู้ที่ได้รับผลโดยตรง
๑๔. **ปลูกเรือนพอตัว หวีหัวพอเกล้า**	- ทำแต่พอสมควรแก่ฐานะ
๑๕. **ปวดเศียรเวียนเกล้า**	- มีเรื่องยุ่งยากจนแก้ไขไม่ทัน
๑๖. **ปอกกล้วยเข้าปาก**	- ง่ายสะดวก
๑๗. **ปัญญาแค่หางอึ่ง**	- มีความรู้น้อย
๑๘. **ปัดสวะ**	- ทำอย่างขอไปที
๑๙. **ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ**	- พูดดีแต่ใจร้าย
๒๐. **ปากปลาร้า**	- ชอบพูดคำหยาบ

๒๑. **ปากเป็นชักยนต์** - ว่ากล่าวสั่งสอนไม่รู้จักหยุด
๒๒. **ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม** - ยังเป็นเด็ก
๒๓. **ปากว่ามือถึง** - พอพูดก็ทำเลย
๒๔. **ปากหวานก้นเปรี้ยว** - พูดอ่อนหวานแต่ไม่จริงใจ
๒๕. **ปิ้งปลาประชดแมว** - ทำประชดหรือแดกดันมีแต่จะเสียมากกว่าได้ (หุงข้าวประชดหมา)
๒๖. **ปิดควันไฟไม่มิด** - ปิดเรื่องที่อื้อฉาวไม่สำเร็จ
๒๗. **ปิดทองหลังพระ** - ทำดีแต่ไม่มีใครเห็นคุณค่า
๒๘. **ปิดประตูตีแมว** - รังแกคนที่ไม่มีทางสู้
๒๙. **เป็ดขันประชันไก่** - คนมีความรู้น้อย อวดแสดงแข่งกับผู้มีความรู้มาก
๓๐. **เป็นกอบเป็นกำ** - เป็นผลดี
๓๑. **เป็นเงาตามตัว** - คอยติดตามตลอดเวลา
๓๒. **เป็นหุ่นให้เชิด** - อยู่ในฐานะที่ต้องทำตามเขาสั่ง
๓๓. **แปดเหลี่ยมสิบสองคม** - มีเล่ห์เหลี่ยมมาก
๓๔. **โปรดสัตว์ได้บาป** - ทำดีแต่กลับได้ชั่ว
๓๕. **ไปตายเอาดาบหน้า** - ไปเผชิญความลำบากข้างหน้า
๓๖. **ไปวัดไปวาได้** - หน้าตาดีพออวดเขาได้
๓๗. **ไปไหนมาสามวาสองศอก** - ไปคนละเรื่อง
๓๘. **ไปอย่างน้ำขุ่น ๆ** - หลบเลี่ยงไปข้าง ๆ คู ๆ

หมวด ผ.

๑. **ผงเข้าตาตัวเอง** - แก้ปัญหาคนอื่นได้ แต่ของตัวเองแก้ไม่ได้

๒. **ผ่อนสั้นผ่อนยาว** - ประนีประนอมกัน

๓. **ผ่อนหนักเป็นเบา** - ลดความรุนแรงลง

๔. **ผักต้มขนมยำ** - ปนเปกันยุ่ง

๕. **ผักชีโรยหน้า** - ทำดีเพียงผิวเผิน

๖. **ผลัดวันประกันพรุ่ง** - ขอเลื่อนเวลาออกไปเรื่อย ๆ

๗. **ผัวหาบเมียคอน** - ช่วยกันทำมาหากิน

๘. **ผ้าขี้ริ้วห่อทอง** - คนมั่งมีแต่แต่งตัวมอซอ

๙. **ผีเข้าผีออก** - เดี๋ยวดีเดี๋ยวร้าย

๑๐. **ผีซ้ำด้ำพลอย** - คราวเคราะห์ร้าย

๑๑. **ผีถึงป่าช้า** - ต้องยอมทำด้วยไม่มีทางเลือก

๑๒. **ผีเรือนไม่ดี ผีป่าก็พลอย** - คนในบ้านเต็มใจ ให้คนนอกเข้ามาทำความเสียหาย

๑๓. **ผีไม่มีศาล** - ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

๑๔. **ผู้ชายพายเรือ** - ผู้ชายทั่ว ๆ ไป

๑๕. **เผอเรอกระเชอก้นรั่ว** - ไม่ระวังดูให้รอบคอบ

๑๖. **แผ่นดินกลบหน้า** - ตาย

๑๗. **แผลเก่า** - ความเจ็บช้ำฝังใจไม่รู้ลืม

หมวด ฝ.

๑.	**ฝนตกก็แช่ง ฝนแล้งก็ด่า**	- ทำอะไรไม่ถูกใจสักอย่าง
๒.	**ฝนตกขี้หมูไหล**	- พลอยเป็นไปกับเขาด้วย
๓.	**ฝนตกไม่ทั่วฟ้า**	- แจกอะไรไม่ทั่วถึง
๔.	**ฝนตกไม่มีเค้า**	- เรื่องเกิดขึ้นโดยไม่มีวี่แวว
๕.	**ฝนตกอย่าเชื่อดาว**	- อย่าไว้ใจอะไรจนเกินไป
๖.	**ฝนสั่งฟ้าปลาสั่งหนอง**	- สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย
๗.	**ฝนทั่งให้เป็นเข็ม**	- พยายามจนกว่าจะสำเร็จ
๘.	**ฝ่าคมหอกคมดาบ**	- เสี่ยงอันตรายต่าง ๆ
๙.	**ฝากเนื้อไว้กับเสือ**	- ฝากของไว้กับคนที่ชอบของนั้น
๑๐.	**ฝากปลาไว้กับแมว**	- ฝากของไว้กับคนที่ชอบของนั้น
๑๑.	**ใฝ่ร้อนจะนอนเย็น ใฝ่เย็นจะดิ้นตาย**	- หวังจะสบายต้องทำงาน ถ้าเกียจคร้านจะยากจน
๑๒.	**ใฝ่สูงจนเกินศักดิ์**	- หวังสิ่งที่เกินฐานะ

หมวด พ.

๑.	**พกนุ่น**	- ใจเบา
๒.	**พกหิน**	- ใจหนักแน่น
๓.	**พบไม้งามเมื่อขวานบิ่น**	- พบหญิงสาวที่ต้องใจเมื่อยามแก่
๔.	**พระมาลัยมาโปรด**	- ผู้มาช่วยเหลือยามทุกข์ยาก
๕.	**พระศุกร์เข้าพระเสาร์แทรก**	- ความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นซ้อน ๆ เข้ามาในขณะเดียวกัน
๖.	**พระอิฐพระปูน**	- นิ่งเฉยไม่ยินดียินร้าย

๗. **พร้างัดปากไม่ออก** - นิ่งเฉยไม่พูดจา

๘. **พรากลูกนกลูกกา** - ทำให้พลัดพรากจากพ่อแม่

๙. **พลั้งปากเสียศีล พลั้งตีนตกต้นไม้** - พูดหรือทำอะไรโดยไม่คิดย่อมเสียหาย

๑๐. **พลัดที่นาคาที่อยู่** - พลัดพรากจากถิ่นที่อยู่

๑๑. **พลิกหน้ามือเป็นหลังมือ** - ผิดไปจากเดิมอย่างตรงกันข้าม

๑๒. **พอก้าวขาก็ลาโรง พอยกขาก็ลาโรง** - ชักช้าทำให้เสียการ

๑๓. **พอแย้มปากก็เห็นไรฟัน พออ้าปากก็เห็นลิ้นไก่** - รู้ทันกัน

๑๔. **พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง** - พอกินพอใช้

๑๕. **พ่อแจ้ แม่อู** - ต่างพันธุ์กัน

๑๖. **พ่อพวงมาลัย** - ชายที่ปล่อยตัวตามสบายไม่ยอมทำมาหากินเป็นหลักฐาน

๑๗. **พายเรือคนละที** - ทำงานไม่ประสานกัน

๑๘. **พายเรือทวนน้ำ** - ทำด้วยความยากลำบาก

๑๙. **พายเรือในหนอง, พายเรือในอ่าง** - ทำพูดคิดวนไปวนมา

๒๐. **พาลรีพาลขวาง** - หาเรื่องทำให้วุ่นวาย

๒๑. **พาลีหลายหน้า** - กลับกลอก

๒๒. **พึ่งจมูกคนอื่นหายใจ** - อาศัยคนอื่นไม่สะดวก

๒๓. **พึ่งลำแข้งตัวเอง** - ช่วยตัวเอง

๒๔. **พุ่งหอกเข้ารก** - ทำพอให้เสร็จไปไม่มีเป้าหมาย

๒๕. **พูดคล่องเหมือนล่องน้ำ** - พูดไม่ติดขัด

๒๖. **พูดเป็นต่อยหอย** - พูดไม่หยุดปาก

๒๗. **พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง** - พูดไปไม่มีประโยชน์นิ่งดีกว่า
๒๘. **พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ** - พูดห้วน ๆ
๒๙. **เพชรตัดเพชร** - เก่งต่อเก่งมาสู้กัน
๓๐. **เพชรร้าว** - ไม่บริสุทธิ์ มีตำหนิ
๓๑. **แพแตก** - กระจัดกระจายกันไป
๓๒. **แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร** - ยอมแพ้ทำให้เรื่องสงบ
๓๓. **แพะรับบาป** - รับเคราะห์กรรมแทนคนอื่น

หมวด ฟ.

๑. **ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด** - ฟังไม่ได้ความชัด แล้วเอาไปพูดหรือทำผิด ๆ พลาด ๆ
๒. **ฟังหูไว้หู** - รับฟังเรื่องราวจากหลาย ๆ ฝ่ายให้ทั่วก่อนตัดสิน
๓. **ฟ้าเคืองสันหลัง** - โทษทัณฑ์ที่เกิดจากอำนาจเบื้องบน
๔. **ฟ้าไม่กระเทือนสันหลัง** - ผู้มีอำนาจยังไม่ลงโทษ ก็ยังไม่รู้สึก
๕. **ไฟสุมขอน** - อารมณ์ร้อนรุ่มหรือคุกรุ่นอยู่ภายใน

หมวด ม.

๑. **มดแดงเฝ้ามะม่วง** - ชายที่คอยกีดกันไม่ให้ชายอื่นมายุ่งเกี่ยวกับหญิงที่ตนรัก
๒. **มะกอกสามตะกร้าปาไม่ถูก** - พูดจาตลบตะแลงจนตามไม่ทัน

๓.	**มะพร้าวตื่นดก**	- ตื่นเต้นในสิ่งที่ไม่เคยมี
๔.	**มั่งมีในใจ แล่นใบบนบก**	- วาดวิมานในอากาศ
๕.	**มัดมือชก**	- บังคับให้อยู่ในอำนาจ
๖.	**มาเหนือเมฆ**	- มีความคิดหรือชั้นเชิงเหนือผู้อื่น
๗.	**ม้าดีดกะโหลก**	- มีกิริยากระโดกกระเดก
๘.	**มากขี้ควาย หลายขี้ช้าง**	- มากมายเสียเปล่า หาประโยชน์มิได้
๙.	**มากหมอมากความ**	- มากคนก็มากเรื่อง
๑๐.	**มิตรจิตมิตรใจ**	- ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน
๑๑.	**มีทองเท่าหนวดกุ้ง**	- มีสมบัติเล็กน้อยแต่กังวลจนนอนไม่หลับนอนสะดุ้งจนเรือนไหว
๑๒.	**มีเฟื้องมีสลึง**	- มีเงินเล็กน้อย
๑๓.	**มีภาษีกว่า**	- ได้เปรียบ
๑๔.	**มือถือสากปากถือศีล**	- แสร้งเป็นคนมีธรรมมีศีลแต่ประพฤติชั่ว
๑๕.	**มือไม่พาย เอาตีนราน้ำ**	- ไม่ช่วยทำแล้วยังขัดขวาง
๑๖.	**มือสะอาด**	- มีความซื่อสัตย์สุจริต
๑๗.	**มือสั้นตีนสั้น**	- ขาดกำลังที่จะช่วยให้กิจการสำเร็จ
๑๘.	**มือห่างตีนห่าง**	- สุรุ่ยสุร่าย
๑๙.	**เมื่อพีเนื้อหอม เมื่อผอมเนื้อเหม็น**	- ยามรวยมีคนห้อมล้อม ยามจนไม่มีใครสนใจ
๒๐.	**เมื่อเอยเมื่อนั้น**	- ชักช้า บทบาทมาก
๒๑.	**แม่กระชังหน้าใหญ่**	- ผู้ที่ชอบแสดงตัวออกหน้าออกตา
๒๒.	**แม่สายบัว แต่งตัวค้าง**	- คอยผู้มารับ แต่เขาไม่มา
๒๓.	**ไม่กี่อัฐ**	- ราคาถูก
๒๔.	**ไม่เข้ายา**	- ไม่ได้เรื่อง ไม่ได้ความ
๒๕.	**ไม่ใช่ขี้ไก่**	- มีอะไรดีเหมือนกัน

๒๖. **ไม่ดูดำดูดี ไม่ดูดำดูแดง** - เลิกเกี่ยวข้องอย่างเด็ดขาด

๒๗. **ไม่ดูตาม้าตาเรือ** - ไม่พิจารณาให้รอบคอบ

๒๘. **ไม่ได้เบี้ยออกข้าว** - ไม่ได้อะไร แต่ต้องเสียผลประโยชน์

๒๙. **ไม่ได้เบี้ยเอาข้าว** - ไม่ได้อย่างหนึ่งก็เอาอย่างหนึ่ง

๓๐. **ไม่พูดพร่ำทำเพลง** - ไม่รอให้ชักช้า

๓๑. **ไม่มีปี่มีกลอง** - ไม่มีเค้า

๓๒. **ไม่มีฝอย หมาไม่ขี้** - ไม่มีเหตุย่อมไม่มีผล

๓๓. **ไม่รู้จักเสือ เอาเรือเข้ามาจอด** - ทำสิ่งที่ไม่รู้ว่าจะมีอันตราย

๓๔. **ไม่รู้จักมอด เอาไม้เข้ามาวาง** - ทำสิ่งที่ไม่รู้ว่าจะมีอันตราย

๓๕. **ไม่รู้จักหัวนอนปลายตีน** - ไม่รู้ความเป็นมาหรือพื้นเพ

๓๖. **ไม่รู้อีโหน่อีเหน่** - ไม่รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น

๓๗. **ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้** - ด่วนทำทั้งที่ยังไม่ถึงเวลา

๓๘. **ไม่เหลือบ่ากว่าแรง** - ไม่เกินความสามารถ

๓๙. **ไม่เอออ่อห่อหมก** - ไม่ตกลงด้วย

๔๐. **ไม้ใกล้ฝั่ง** - แก่ใกล้จะตาย

๔๑. **ไม้งามกระรอกเจาะ** - หญิงสวยที่ไม่บริสุทธิ์

๔๒. **ไม้นอกกอ** - ประพฤตินอกแบบแผนของตระกูล

๔๓. **ไม้ป่าเดียวกัน** - พวกเดียวกัน

๔๔. **ไม้ร่มนกจับ** - เมื่อมีวาสนาย่อมมีคนมาพึ่งพา

๔๕. **ไม้ร่มเงาหาย** - คนเคยมีวาสนา เมื่อตกต่ำ ผู้คนก็หนีหน้า

๔๖. **ไม้หลักปักเลน** - ไม่แน่นอน ไม่มั่นคง

๔๗. **ไม้อ่อนดัดง่ายไม้แก่ดัดยาก** - อบรมเด็กง่ายกว่าอบรมผู้ใหญ่

หมวด ย.

๑. **ยกตนข่มท่าน** - พูดทับถมผู้อื่น
๒. **ยกตัวขึ้นเหนือลม** - ยกตนเหนือคนอื่น
๓. **ยกภูเขาออกจากอก** - โล่งใจหมดความกังวล
๔. **ยกเมฆ** - เดาเอาเอง
๕. **ยกหางตัวเอง** - ยกตนเองว่าเหนือคนอื่น
๖. **ยักษ์ปักหลั่น** - รูปร่างใหญ่โต
๗. **ยักษ์มักกะสัน** - มีใจคอดุร้าย
๘. **ยาหม้อใหญ่** - น่าเอือมระอา
๙. **ยาวบั่น สั้นต่อ (รักยาวให้บั่น รักสั้นให้ต่อ)** - รักจะอยู่กันนาน ๆ ให้ตัดความพยาบาทอาฆาต ถ้ารักจะอยู่กันสั้น ๆ ให้คิดอาฆาตเข้าไว้
๑๐. **ยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว** - ทำอย่างเดียวได้ผลสองอย่าง
๑๑. **ยิ้มด้วยปาก ถากด้วยตา** - เยาะเย้ยด้วยกิริยาท่าทาง
๑๒. **ยืนกระต่ายขาเดียว** - ยืนยันคำเดียวไม่เปลี่ยนแปลง
๑๓. **ยื่นแก้วให้วานร** - เอาของมีค่าให้คนที่ไม่รู้คุณค่า
๑๔. **ยื่นจมูก** - เข้าไปสอดแทรกในเรื่องของคนอื่น
๑๕. **ยื่นหมูยื่นแมว** - แลกกันโดยต่างฝ่ายต่างไม่เสียเปรียบกัน
๑๖. **ยืมจมูกคนอื่นหายใจ** - อาศัยคนอื่นมักไม่สะดวก
๑๗. **ยุให้รำตำให้รั่ว** - ยุให้แตกกัน
๑๘. **ยุ่งเหมือนยุงตีกัน** - สับสนปนเปกัน

หมวด ร.

๑. **ร่มไม้ชายคา** - ที่พึ่งพาอาศัย
๒. **รวบหัวรวบหาง** - ทำให้เสร็จโดยเร็ว
๓. **ร่วมเรียงเคียงหมอน (ร่วมหอลงโลง)** - แต่งงานกัน
๔. **ร้อนวิชา** - เร่าร้อนอยากแสดงวิชาความรู้ให้คนอื่นเห็น
๕. **ร้อนอาสน์** - มีเหตุทำให้อยู่เฉยไม่ได้
๖. **รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา** - ใฝ่ดีจะมีสุข ใฝ่ชั่วจะลำบาก
๗. **รักพี่เสียดายน้อง** - ตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกอย่างไหนดี
๘. **ราชรถมาเกย** - ยศตำแหน่งมาถึงโดยไม่รู้ตัว
๙. **ราชสีห์สองตัวอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้ (เสือสองตัวอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้)** - คนมีอิทธิพลพอ ๆ กันอยู่ร่วมกันไม่ได้
๑๐. **ราบเป็นหน้ากลอง** - หมดเสี้ยนหนาม
๑๑. **รำชั่วโทษพากย์ (รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง)** - ทำผิดแล้วไม่รับผิดกลับโทษผู้อื่น
๑๒. **รื้อแต่หลังคาเขา หลังคาเราไม่รื้อ** - คิดแต่จะเอา ไม่คิดให้
๑๓. **รู้งู ๆ ปลา ๆ** - รู้ไม่จริง
๑๔. **รู้จักเก็บรู้จักเขี่ย** - รู้จักสะสม รู้จักหา
๑๕. **รู้จักเก็บรู้จักงำ** - รู้จักเก็บรักษาข้าวของ
๑๖. **รู้เช่นเห็นชาติ** - รู้นิสัยใจคอ
๑๗. **รู้น้อยพลอยรำคาญ** - รู้น้อยไม่เข้าใจ ทำให้รำคาญใจ

๑๘. **รู้มากยากนาน** - รู้มากเกินไปจนทำให้รำคาญใจ
๑๙. **รู้ยาวรู้สั้น** - รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว
๒๐. **รู้ไว้ใช่ว่า ใส่บ่าแบกหาม** - เรียนรู้ไว้ไม่หนักแรงอะไร
๒๑. **รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง** - ปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์
๒๒. **รู้หาญรู้ขลาด** - กล้าในสิ่งที่ควรกล้า กลัวในสิ่งที่ควรกลัว
๒๓. **รู้อย่างเป็ด** - รู้ไม่จริงสักอย่างเดียว
๒๔. **เรียนผูกต้องเรียนแก้** - รู้วิธีทำต้องรู้วิธีแก้ไข
๒๕. **เรือขาดหางเสือ** - ครอบครัวที่ขาดผู้ดูแลรับผิดชอบ
๒๖. **เรือล่มในหนอง ทองจะไปไหน** - คนในเครือญาติแต่งงานกันทรัพย์สมบัติไม่ตกไปอยู่กับคนอื่น
๒๗. **เรือล่มเมื่อจอด ตาบอดเมื่อแก่** - ทำดีมาตลอด แต่มาเสียคนตอนแก่ มีอุปสรรคเมื่อใกล้จะสำเร็จ
๒๘. **เรือใหญ่คับคลอง** - คนที่เคยรุ่งเรือง พอตกต่ำวางตัวลำบาก

หมวด ล.

๑. **ละเลงขนมเบื้องด้วยปาก** - ดีแต่พูด
๒. **ลากหนามจุกช่อง** - ขัดขวางไม่ให้คนอื่นได้ประโยชน์ในเมื่อตนเองไม่ได้ด้วย
๓. **ลางเนื้อชอบลางยา** - คนหนึ่งชอบ คนหนึ่งอาจไม่ชอบ
๔. **ลำหักลำโค่น** - ใช้ชั้นเชิงหรือกำลังอย่างรุนแรง
๕. **ลิงตกต้นไม้** - ถึงเชี่ยวชาญก็ยังพลาดพลั้งได้
๖. **ลิงหลอกเจ้า** - หลอกผู้ใหญ่เวลาผู้ใหญ่เผลอ

๗. **ลิดตีนปู** - ตัดกำลังไปทีละน้อย
๘. **ลิ้นตวัดถึงหู** - พูดจาตลบตะแลงเชื่อไม่ได้
๙. **ลิ้นไม่มีกระดูก** - พูดกลับกลอกเอาแน่ไม่ได้
๑๐. **ลูกไก่อยู่ในกำมือ** - ผู้ไม่มีทางสู้
๑๑. **ลูกขุนพลอยพยัก** - ประจบสอพลอผู้ใหญ่
๑๒. **ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น** - ไม่แตกต่างจากเผ่าพันธุ์
๑๓. **ลูกสมภารหลานเจ้าวัด** - ลูกคนมีอำนาจ
๑๔. **ลูบหน้าปะจมูก** - ทำอะไรจริงจังไม่ได้ ไปกระทบคนอื่น
๑๕. **เล็กพริกขี้หนู** - เล็กแต่เก่งกล้าสามารถ
๑๖. **เล่นกับไฟ** - ลองดีกับผู้มีอำนาจ
๑๗. **เล่นเอาเถิดเจ้าล่อ** - หลบกันไปหลบกันมา
๑๘. **เลี้ยงช้างกินขี้ช้าง** - หาผลประโยชน์จากงานที่ทำ
๑๙. **เลี้ยงลูกเสือลูกจระเข้** - เลี้ยงลูกศัตรูจะเดือดร้อน
๒๐. **เลือกที่รักมัก (ผลัก) ที่ชัง** - ลำเอียง
๒๑. **เลือกนักมักได้แร่** - เลือกมากนักจะได้ที่ไม่ดี
๒๒. **เลือดขึ้นหน้า** - โกรธ
๒๓. **เลือดในอก** - ลูก
๒๔. **เลือดเข้าตา** - ต่อสู้ชนิดไม่กลัวตาย
๒๕. **ไล่ที่ทำวัง** - บังคับให้ย้ายออก เพื่อตนจะเข้าไปอยู่
๒๖. **ไล่ลูกฆ้อง** - ลงโทษกินแถว

หมวด ว.

๑. **วัดรอยเท้า** - พยายามลบหลู่ แข่งดี
๒. **วันพระไม่มีหนเดียว** - วันหน้ายังมีโอกาสอีก
๓. **วัวใครเข้าคอกใคร** - ใครทำกรรมไว้ ย่อมได้รับผลกรรมนั้น
๔. **วัวพันหลัก** - วนเข้าหาที่เริ่มต้น
๕. **วัวลืมตีน** - คนที่ได้ดีแล้วลืมตัว
๖. **วัวสันหลังหวะ** - คนทำผิดย่อมหวาดระแวง
๗. **วัวหายล้อมคอก** - เกิดเรื่องขึ้นแล้วจึงคิดแก้ไข
๘. **ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง** - ดีแต่สอนคนอื่นไม่ให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ตนกลับทำสิ่งนั้น
๙. **ว่าสาดเสียเทเสีย** - พูดด่าว่าอย่างรุนแรง
๑๐. **ว่ายน้ำหาจระเข้** - เสี่ยงเข้าพบทั้งที่รู้ว่าจะมีอันตราย
๑๑. **วุ่นเป็นจุลกฐิน** - ทำงานชุลมุนวุ่นวายเพื่อให้เสร็จทันเวลาที่กำหนด

หมวด ศ.

๑. **ศิษย์มีครู** - คนเก่งมีครูเก่ง
๒. **ศึกหน้านาง** - การวิวาทกันต่อหน้าหญิงที่ตนรัก

หมวด ส.

๑. **สร้างวิมานในอากาศ** - คาดหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง
๒. **สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ** - ความดีความชั่วอยู่ที่ใจ
๓. **สวยแต่รูป จูบไม่หอม** - มีรูปงามแต่กิริยามารยาทไม่เรียบร้อย
๔. **สองฝักสองฝ่าย** - ทำตัวเข้าด้วยทั้งสองฝ่ายโดยหวังผลประโยชน์
๕. **สอนหนังสือสังฆราช** - สอนสิ่งที่รู้ดีแล้ว
๖. **สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ** - สอนสิ่งที่เขาถนัดอยู่แล้ว
๗. **สอบสวนทวนพยาน** - สอบโดยละเอียด
๘. **สอยดอกฟ้า** - พยายามจะแต่งงานกับหญิงที่สูงศักดิ์กว่าตน
๙. **สาดโคลน** - ใส่ร้ายป้ายสี
๑๐. **สาดน้ำรดกัน** - กล่าวให้ร้ายซึ่งกันและกัน
๑๑. **สาดเสียเทเสีย** - ทำให้เสียหายอย่างรุนแรง
๑๒. **สามเพลงตกม้าตาย** - แพ้เร็ว
๑๓. **สามสลึงเฟื้อง** - บ้า ๆ บอ ๆ
๑๔. **สาวไส้ให้กากิน** - เอาความลับของฝ่ายตนไปเผยให้ฝ่ายตรงข้ามรู้
๑๕. **สิบเบี้ยใกล้มือ** - ประโยชน์ที่ควรได้เอาไว้ก่อน
๑๖. **สีซอให้ควายฟัง** - แนะนำคนโง่ไม่มีประโยชน์
๑๗. **สุกก่อนห่าม** - ด่วนทำสิ่งที่ไม่สมควรแก่วัย
๑๘. **สุกเอาเผากิน** - ทำพอให้เสร็จไปคราวหนึ่ง ๆ
๑๙. **สู้ยิบตา** - สู้ไม่ถอย
๒๐. **สู้เหมือนหมาจนตรอก** - ฮึดสู้อย่างไม่คิดชีวิต

๒๑. **สูงเท่านกเขาเหิน** - สูงแค่ระดับนกเขาบินถึง
๒๒. **สูงเทียมเมฆ** - สูงมาก
๒๓. **สูงสุดสอย** - สูงเกินไปจนยากที่จะครอบครองได้
๒๔. **เส้นผมบังภูเขา** - เรื่องง่าย ๆ แต่คิดไม่ออก
๒๕. **เสน่ห์ปลายจวัก** - ฝีมือการปรุงอาหารชั้นเยี่ยม
๒๖. **เสียกำได้กอบ** - เสียน้อยแล้วได้มากภายหลัง
๒๗. **เสียกำซ้ำกอบ** - เสียน้อยแล้วยังต้องเสียอีก
๒๘. **เสี้ยมเขาควายให้ชนกัน** - ยุยงให้ทะเลาะกัน
๒๙. **เสือจนท่า ข้าจนทาง** - ไม่มีทางเลือกหมดทางไป
๓๐. **เสือซ่อนเล็บ** - มีความเก่งกล้าสามารถ แต่ไม่แสดงออก
๓๑. **เสือเฒ่าจำศีล** - คนมีท่าทีเรียบร้อย แต่เจ้าเล่ห์
๓๒. **เสือทลายห้าง ช้างทลายโรง** - คนเอะอะตึงตัง
๓๓. **เสือนอนกิน** - ได้กำไรโดยไม่ต้องลงทุน
๓๔. **เสือในร่างสมัน** - คนร้ายในร่างคนดี
๓๕. **เสือรู้** - คนเฉลียวฉลาดรู้จักเอาตัวรอด
๓๖. **เสือลากหาง** - คนที่วางท่าทางให้คนอื่นกลัว
๓๗. **เสือสิ้นตวัก** - ฮึดสู้อย่างไม่คิดชีวิต
๓๘. **ใส่ตะกร้าล้างน้ำ** - ทำให้หมดมลทิน
๓๙. **ใส่ถ้อยร้อยความ** - พูดหาเหตุหาเรื่อง
๔๐. **ใส่สาแหรกแขวนไว้** - เลี้ยงดูโดยไม่ต้องให้ทำอะไร
๔๑. **ใส่สีสัน** - แสร้งพูดให้ไพเราะ
๔๒. **ใส่หน้ากาก** - แสร้งทำเป็นยินดีด้วย
๔๓. **ใส่หน้ายักษ์** - ทำหน้าถมึงทึง
๔๔. **ไส้เป็นน้ำเหลือง** - อดอยากไม่มีอะไรกิน

๔๕. **ไส้เป็นหนอน** - ญาติมิตรหรือเพื่อนร่วมงานคิดคดทรยศ

หมวด ห.

๑. **หนอนบ่อนไส้** - คนในบ้านหรือพวกเดียวกัน คิดทรยศกัน
๒. **หนอนหนังสือ** - คนที่ชอบหมกมุ่นอยู่กับหนังสือ
๓. **หนักแผ่นดิน** - ไม่มีประโยชน์แก่บ้านเมือง
๔. **หนักไม่เอา เบาไม่สู้** - เกียจคร้านต่อการทำงานทุกอย่าง
๕. **หนังหน้าไฟ** - ผู้เดือดร้อนก่อนคนอื่น
๖. **หน้าฉาก** - ลักษณะที่ตรงกันข้ามกับหลังฉาก
๗. **หน้าซื่อใจคด** - มีหน้าตาดูซื่อ ๆ แต่ใจคด
๘. **หน้าเนื้อใจเสือ** - มีหน้าตาแจ่มใสแต่ใจดุร้าย
๙. **หน้าไหว้หลังหลอก** - ต่อหน้าทำอย่างหนึ่ง ลับหลังทำอย่างหนึ่ง
๑๐. **หนามยอกอก** - เหตุการณ์ที่เข้ามาทิ่มแทงอยู่ในอกตลอดเวลา
๑๑. **หนามยอกเอาหนามบ่ง** - ตอบโต้หรือแก้ด้วยวิธีการทำนองเดียวกัน
๑๒. **หนามแหลมไม่มีใครเสี้ยม** - คนที่มีปฏิภาณไหวพริบตามธรรมชาติโดยไม่มีใครสอน
๑๓. **หนีเสือปะจระเข้** - หนีอันตรายอย่างหนึ่งแล้วต้องพบอันตรายอีกอย่างหนึ่ง
๑๔. **หนูตกถังข้าวสาร** - ผู้ชายมีฐานะไม่ดี แต่งงานกับผู้หญิงที่มีฐานะร่ำรวย

๑๕. **หนูติดจั่น** - จนปัญญาหาทางออกไม่ได้
๑๖. **หมดเขี้ยวหมดงา** - หมดอำนาจวาสนา
๑๗. **หมดตำรา** - หมดฝีมือ
๑๘. **หมอบกระแต** - หมอบนิ่งไม่มีทางสู้
๑๙. **หมอบราบคาบแก้ว** - ยอมแพ้โดยดี
๒๐. **หมาขี้ไม่มีใครยกหาง** - ชอบยกตัวเอง
๒๑. **หมาสองราง** - ทำตัวเข้าด้วยทั้งสองฝ่าย
๒๒. **หมาหยอกไก่** - อาการหยอกหญิงสาวเป็นทีเล่นทีจริง
๒๓. **หมาหวงก้าง** - คนที่หวงของที่ตนเองไม่มีสิทธิ์
๒๔. **หมาหัวเน่า** - คนที่ไม่มีใครรักหรือคบหาด้วย
๒๕. **หมาหางด้วน** - คนทำไม่ดีแล้วชวนคนอื่นให้ทำตาม
๒๖. **หมาเห่าใบตองแห้ง** - คนที่เก่งแต่พูด
๒๗. **หมายน้ำบ่อหน้า** - มุ่งจะได้สิ่งที่ยังไม่มาถึง
๒๘. **หมูจะหาม เอาคานเข้าไปสอด** - คนที่ขัดขวางขณะที่ผู้อื่นทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งใกล้จะแล้วเสร็จ
๒๙. **หมูในเล้า** - สิ่งที่อยู่ในเงื้อมมือ
๓๐. **หมูในอวย** - สิ่งที่อยู่ในกำมือ
๓๑. **หมูไปไก่มา** - ถ้อยทีถ้อยตอบแทนกัน
๓๒. **หอกข้างแคร่** - คนใกล้ชิดที่อาจคิดร้ายขึ้นมาก็ได้
๓๓. **หักด้ามพร้าด้วยเข่า** - หักโหมเอาด้วยกำลัง
๓๔. **หักลำ** - ทำให้เสียเหลี่ยม
๓๕. **หันหน้าเข้าหากัน** - เป็นไมตรีกัน
๓๖. **หันหลังให้กัน** - เลิกคบกัน
๓๗. **หัวกระไดไม่แห้ง** - มีแขกมาเยี่ยมไม่ได้ขาด
๓๘. **หัวชนกำแพงหรือหัวชนฝา** - สู้ตายไม่ยอมถอย
๓๙. **หัวมังกุท้ายมังกร** - ไม่กลมกลืนกัน

๔๐. **หัวไม่วางหางไม่เว้น** - ถูกใช้งานจนไม่ได้ว่างเว้น
๔๑. **หัวหกก้นขวิด** - เอาทุกท่าทุกทาง
๔๒. **หัวหลักหัวตอ** - สิ่งสำคัญที่เห็นเป็นไม่สำคัญไป
๔๓. **หัวหายตะพายขาด** - ชอบเที่ยวจนอยู่ไม่ติดบ้าน
๔๔. **หาตัวจับยาก** - หาคนเทียมได้ยาก
๔๕. **หาเลือดกับปู** - เคี่ยวเข็ญกับผู้ที่ไม่มีจะให้
๔๖. **หาเศษหาเลย** - หาประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ
๔๗. **หาห่วงมาคล้องคอ** - รนหาภาระมาใส่ตน
๔๘. **หายเข้ากลีบเมฆ** - หายลับไม่ได้พบอีก
๔๙. **หุงข้าวประชดหมา** - ทำประชดหรือแดกดัน
๕๐. **หูผีจมูกมด** - รู้เรื่องอะไรได้รวดเร็ว
๕๑. **เห็นกงจักรเป็นดอกบัว** - เห็นผิดเป็นชอบ
๕๒. **เห็นขี้ดีกว่าไส้** - เห็นคนอื่นดีกว่าญาติพี่น้อง
๕๓. **เห็นเขาขึ้นคานหาม เอามือประสานก้น** - ทำเลียนแบบคนใหญ่คนโตทั้งที่ตนไม่มีความสามารถ
๕๔. **เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง** - ทำเลียนแบบคนใหญ่คนโต ทั้งที่ตนไม่มีความสามารถ
๕๕. **เหยียบขี้ไก่ไม่ฝ่อ** - ทำอะไรไม่จริงจัง
๕๖. **เหยียบเรือสองแคม** - ทำทีเข้าด้วยทั้งสองฝ่าย

หมวด อ.

๑. **อดเปรี้ยวไว้กินหวาน** - อดใจไว้ก่อนเพราะหวังสิ่งที่ดีกว่าข้างหน้า
๒. **อ้อยเข้าปากช้าง** - ผลประโยชน์ที่ตกอยู่ในมือแล้ว

๓. **อัฐยายซื้อขนมยาย** - เอาทรัพย์จากผู้ใดผู้หนึ่ง ซื้อหรือแลกสิ่งของมีค่าของผู้นั้น

๔. **อาบน้ำร้อนมาก่อน** - รู้เห็นสิ่งต่างๆ มามาก

๕. **อาศัยลำแข้งตัวเอง** - พึ่งตัวเอง

๖. **อีหรอบเดียวกัน** - ทำนองเดียวกัน

๗. **เอากุ้งฝอยไปตกปลากะพง** - ลงทุนน้อยหวังกำไรมาก

๘. **เอาจมูกผู้อื่นมาหายใจ** - อาศัยผู้อื่นมักไม่สะดวก

๙. **เอาทองไปลู่กระเบื้อง** - โต้ตอบหรือทะเลาะกับคนที่ต่ำกว่าตน

๑๐. **เอาน้ำเย็นเข้าลูบ** - ใช้คำพูดอ่อนหวานหว่านล้อม

๑๑. **เอาน้ำลูบท้อง** - สู้ทนหิวในยามยาก

๑๒. **เอาเนื้อหมูไปปะเนื้อช้าง** - เอาสิ่งของหรือทรัพย์ของคนมีน้อยไปให้แก่ผู้มีมากกว่า

๑๓. **เอาปูนหมายหัว** - คาดโทษไว้

๑๔. **เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน** - อวดรู้กับผู้ที่รู้เรื่องดีกว่า

๑๕. **เอามือซุกหีบ** - หาเรื่องเดือดร้อนโดยใช่ที่

๑๖. **เอาไม้ซีกไปงัดไม้ซุง** - คัดค้านผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจ ย่อมไม่สำเร็จ

๑๗. **เอาไม้สั้นไปรันขี้** - ทะเลาะกับคนพาลมีแต่เสียเปรียบ

๑๘. **เอาเลือดกับปู** - เคี่ยวเข็ญหรือบังคับเอากับคนที่ไม่มีจะให้

๑๙. **เอาหูไปนา เอาตาไปไร่** - แสร้งทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น

รักแท้คือแม่เรา

อันความรักใดใดในแหล่งหล้า
เท่าความรักของมารดานั้นหาไม่
ที่หยั่งลึกสุดรู้อยู่แก่ใจ
ลึกอื่นใดหรือจะเทียบเปรียบประมาณ

ยามลูกทุกข์ทุกข์ด้วยช่วยแก้ทุกข์
เมื่อลูกสุขแม่ปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
ทั้งพิภพจบสวรรค์ชั้นบาดาล
หรือจะปานรักแท้ดูจแม่เรา

รามเกียรติ์